

Πρόλογος

Κάθε φορά που στη χώρα μας ανοίγει «Το κουτί της Πανδώρας», το αθέατο, σκοτεινό και ανείπωτο, μας «χτυπά» σαν ωστικό κύμα για να μας ταρακουνήσει, υπενθυμίζοντάς μας ότι το πραγματικό ειδεχθές έγκλημα είναι αόρατο και ανεύρετο. Άλλωστε, τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας, ιδίως σε βάρος των παιδιών, αποτελούν την κατ' εξοχήν αφανή εγκληματικότητα. Στην κορυφή του παγόβουνου βρίσκονται τα καταγεγραμμένα σε αριθμούς και στατιστικές, βαθύτερα είναι αυτά για τα οποία μολονότι κάποιος τρίτος γνώριζε δεν αποκάλυψε ποτέ, ενώ στα βαθιά και ανήλιαγα συσσωρεύονται όλα εκείνα τα οποία θα παραμείνουν μυστικό ανείπωτο.

Η σεξουαλική κακοποίηση συμπαρασύρει όλες τις διαστάσεις της ζωής του ανήλικου θύματος. Η παγίδευση, η μυστικότητα, ο εκφοβισμός, η καθυπόταξη και, τέλος, η υφαρπαγή του ιερού και πολύτιμου. Ο ψυχικός κατακερματισμός, η συναισθηματική αποδιοργάνωση, οι εσώτατες συντριβές, το βαθύ τραύμα που χαράζει το βλέμμα, αλλά και μαζί μια άβυσσος ενοχής, φόβου, ντροπής και στίγματος. Η απώλεια του ίδιου του εαυτού και η διαρκής αγωνία αναζήτησής του. «Υπάρχω ακόμα και αν ναι, πώς;», «ποιος άραγε θα ήμουν εάν δεν μου είχε συμβεί αυτό;». Πώς συγκροτείται εκ νέου η ταυτότητα; Πώς νοηματοδοτείται η νέα «ζωή», η «μετα-ζωή»; Ένα εσωτερικό «ολοκαύτωμα» που μόνο οι επιζώντες ακραίων τραυματικών εμπειριών θα μπορούσαν να περιγράψουν. Σπαράγματα και θραύσματα. Η σισύφεια προσπάθεια των θυμάτων έρχεται νομοτελειακά να παλέψει με την αμφισβήτηση και την κριτική. Να σταθεί στην απορία: «Γιατί δεν μίλησες;».

Γιατί η σαγήνη και η εξουσιολαγνεία του δράστη υποβιβάζει και απαξιώνει, υποτάσσει και ισοπεδώνει, ακινητοποιεί και ευνουχίζει, για να εξουδετερώσει στη συνέχεια. Γιατί είναι ασύμμετρες οι σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα πρόσωπα εξουσίας και στα παιδιά. Ευνοείται η κατάχρηση και ο εκβιασμός, ο εκφοβισμός και ο χειρισμός. Ο απειλούμενος και εκφοβούμενος άλλος ισοπεδώνεται και ακρωτηριάζεται. Με τις τεχνικές της αποπλάνησης, το πεδίο έχει προετοιμαστεί εδώ και καιρό και η ευάλωτη λεία έχει ήδη υποταχθεί, έτοιμη για την υφαρπαγή. Είναι τα παιδιά των ιδρυμάτων, των αθλητικών ομάδων,

των προσφυγικών δομών, του καλού «οικογενειάρχη» της διπλανής πόρτας, τα παιδιά με ειδικές ανάγκες και τα ασυνόδευτα ανήλικα, τα οποία επιλέγονται συχνότερα. Στη συνέχεια, φώτα και στόματα κλειστά. Είναι πάντα η απόκρυψη, η εγκληματική αποσιώπηση και η συγκάλυψη κάθε φορά που πρόκειται για «εγκλήματα ισχυρών». Είναι η συνωμοσία της σιωπής.

Είναι νομοτελειακά και η πρόσκρουση σε ανυπέρβλητα εμπόδια, όταν αποφασιστεί η αποκάλυψη της παραβίασης. Δυσκίνητοι και απρόθυμοι μηχανισμοί ματαιώνουν συχνά κάθε προσδοκία ανάδειξης της αλήθειας. Η έλλειψη άλλων μαρτύρων, αλλά και παθογνωμικών ευρημάτων στην πλειονότητα των περιπτώσεων, οδηγεί συνήθως στην αποδυνάμωση των ισχυρισμών του θύματος, το οποίο συνθλίβεται στις Συμπληγάδες πέτρης, με τις αναρίθμητες καταθέσεις που λαμβάνονται σε χώρους μάλιστα ακατάλληλους και από μη ειδικά εκπαιδευμένους σύμφωνα με το θεσπισμένο από την πολιτεία πρωτόκολλο δικανικής εξέτασης συνεντευκτές. Γιατί αυτή η –κατά παράβαση του θεσμικού πλαισίου– δαιδαλώδης, πολυετής, πολύπλοκη και συνάμα πολυδάπανη πρακτική, είναι κακοποιητική. Αποθαρρύνει, στιγματίζει και επανατραυματίζει. Οι πενήντα αποχρώσεις του μαύρου. Είναι τότε που τα θύματα μετανιώνουν για την όποια προσπάθεια έκαναν, νιώθοντας βαθιά προδομένα. Είναι ο λόγος για τον οποίο η αποσιώπηση και η ανάκληση των αρχικών κατηγοριών φαίνεται να αποτελούν την ασφαλέστερη επιλογή. Είναι τότε που το θύμα θα καταφύγει στην απώθηση, στην τέχνη του να γνωρίζει πώς να μη γνωρίζει.

Σε ποια άλλη περίπτωση πέρα από αυτή των εγκλημάτων της γενετήσιας σφαίρας γίνεται αντιστροφή των ρόλων; Σε ποια άλλη αξιόποινη πράξη το θύμα –και μάλιστα το ανήλικο– κατηγορείται περισσότερο από τον θύτη του; *«Το πρόβλημα του Κακού είναι ότι, αν σε αγγίξει, σε μετατρέπει σε ένοχο. Αυτό είναι το μεγάλο μυστικό του Κακού: τα θύματα πάντα καταλήγουν να γίνουν οι ένοχοι για κάτι που το όνομά τους είναι πάλι το Κακό. Τα θύματα είναι πάντα περιπτώματα. Ο κόσμος προσποιείται συμπόνια για τα θύματα, αλλά κατά βάθος τα περιφρονεί. Τα θύματα είναι πάντα ασυγχώρητα. Μ' άλλα λόγια, ευκαταφρόνητα. Ο κόσμος αγαπά τους ήρωες, όχι τα θύματα.»*

Το μόνο συχνά αποδεικτικό στοιχείο είναι ο λόγος του παιδιού, όπως αυτός αποτυπώνεται στην κατάθεσή του. Η λήψη της με την εφαρμογή ενός δομημένου δικανικού πρωτοκόλλου προϋποθέτει κάτι περισσότερο από τη στείρα υιοθέτηση μιας τεχνικής εκμείευσης πληροφοριών. Πρόκειται συνάμα για μια τέχνη, καθώς απαιτεί από τον επαγγελματία να γίνει ένας καλός και επιδέξιος «σκαπανέας», ο οποίος θα πρέπει να γνωρίζει το πώς θα καταδυθεί στα σκοτάδια, προκειμένου να εξορύξει το «σημαντικό». Προκειμένου να εντοπίσει τα βαθιά θαμμένα μνημονικά ίχνη και να τα φέρει στο φως με ασφάλεια, δίχως να τα αλλοιώσει ή να τα παραποιήσει. Δίχως να επανατραυματίσει το θύμα, δίχως να απομακρυνθεί από την ουσιαστική αλήθεια. Δίχως να καταστρέψει τύπο-

τα, επιδεικνύοντας μεγάλη επιμέλεια και υιοθετώντας επιδέξιους χειρισμούς, όμοιους με εκείνους ενός χειρουργού που αγωνίζεται να φέρει εις πέρας με επιτυχία μια δύσκολη επέμβαση ή ενός αρχαιολόγου που προσπαθεί να ανασύρει προσεκτικά το άγαλμα ενός κούρου μετά από αιώνες, δίχως να το σπάσει με μια αδέξια κίνηση.

Αυτό επιδιώκει η εργασία αυτή. Να αποτελέσει μια μικρή πυξίδα για τους επαγγελματίες που θα αναλάβουν το δύσκολο και υπεύθυνο αυτό έργο, έναν ευκολόχρηστο μίτο. Για να μη καθούν στη διαδρομή μέχρι την εύρεση της αλήθειας και για να μη χάσουν ό,τι πολύτιμο μπορεί αυτή να τους προσφέρει.

Η ελπίδα που διαφάνηκε τόσο με τη θεσμοθέτηση και στη δική μας έννομη τάξη του «Σπιτιού του Παιδιού», μιας δομής συγκροτημένης σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, όσο και με την πρόβλεψη ενός εξειδικευμένου δομημένου δικανικού πρωτοκόλλου για τη λήψη της κατάθεσης, κινδυνεύει να σβήσει και να καταστεί ένα στιγμιαίο αντιφέγγισμα. Οι επιταγές της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και οι κατευθυντήριες αρχές της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης απαξιώθηκαν συστηματικά και «έγιναν σαν ξένες φορτικές», καθώς τα ανήλικα θύματα εξακολουθούν να επαναθυματοποιούνται σε δαιδαλώδεις διαδρομές και οι βασικές δικονομικές εγγυήσεις να παραβιάζονται.

Ο δικαιοπολιτικός πυρήνας συνίσταται στην εξής μία αρχή: ελαχιστοποίηση του κινδύνου του επανατραυματισμού του ευάλωτου ανηλικού, με τη λήψη μιας κατάθεσης στο «Σπίτι του Παιδιού», το οποίο θα πρέπει υποχρεωτικά να πληροί όλα τα προβλεπόμενα διεθνώς κριτήρια, προκειμένου να μπορεί να πιστοποιηθεί πριν τη λειτουργία του. Δεν πρόκειται απλώς για την εκπλήρωση των προβλέψεων του διεθνούς δικαίου, αλλά κυρίως για μια ανθρωπιστική επιταγή, για το αποτύπωμά μας στον δικό μας νομικό πολιτισμό.

Όλες οι άλλες πρακτικές ερασιτεχνικού χαρακτήρα, καθώς και η αυστηροποίηση των ποινών στις περιπτώσεις τέλεσης γενετήσιων εγκλημάτων, συνιστούν μια λανθασμένη, ανορθόδοξη και συχνά μια επικίνδυνη αντεγκληματική πολιτική για ένα Κράτος Δικαίου, η οποία οδηγεί σε μια ανεπίτευκτη πραγμάτωση, προσβάλλοντας την ανηλικότητα και ενισχύοντας την ανασφάλεια δικαίου.

Ζητείται ελπίς, απαιτείται επείγοντως *«άλμα πιο γρήγορο από τη φθορά»*.

Κυρίως η Λένα, αλλά και η Ματίνα, η Μαρία, η Σαμάνθα, η Σοφία και η Φανή ήταν «εκεί», με τον δικό τους τρόπο, κάθε φορά που ζήτησα τις γνώσεις και τη βοήθειά τους. Ειλικρινά τις ευχαριστώ βαθιά, την καθεμιά ξεχωριστά.

Εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στη δασκάλα μου Κ. Δ. Σπινέλλη για όσα γενναιόδωρα ακόμα μου προσφέρει και τις ευχαριστίες μου, για άλλη μια φορά, στη φιλόξενη στέγη αυτού του όμορφου «Τόπου».

Σε αντίθεση με τα θύματα για τα οποία γράφω, είχα πάνω απ' όλα την τύχη να είμαι ένα πολύ ευτυχισμένο παιδί. Στέλνω λοιπόν ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ ευγνωμοσύνης στον πατέρα μου, να τον βρει όπου κι αν βρίσκεται, για τα

υπέροχα παιδικά χρόνια που μου χάρισε. Από καρδιάς ευχαριστώ επίσης την οικογένειά μου και ιδίως τη μητέρα μου ξανά και ξανά, για την παντοτινή της αγάπη, την υποστήριξη και την υπομονή. Της οφείλω σε πολύ μεγάλο βαθμό τη συγγραφή αυτού του βιβλίου.

Αθήνα, Νοέμβριος 2023
Ο. Θεμελί

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

«Όμορφα παιδιά, όμορφα καίγονται»: η διαδικασία της αποπλάνησης (grooming)

*«Είναι πιο εύκολο να εξαπατήσεις τους ανθρώπους,
παρά να τους πείσεις ότι έχουν εξαπατηθεί»*

Mark Twain

Εισαγωγή

Η σεξουαλική κακοποίηση είναι μια πράξη παρόρμησης ή το αποτέλεσμα μιας προσεκτικής στρατηγικής όπου προηγείται ένα στάδιο προετοιμασίας του υποψήφιου θύματος; Πώς επιλέγει και πώς προσεγγίζει το ανήλικο θύμα του ο δράστης; Πώς καταφέρνει να αποκτήσει την εμπιστοσύνη του; Υπάρχουν διαφορετικές μορφές «προετοιμασίας»; Ποια βήματα ακολουθεί από τη «φροντίδα» μέχρι την παγίδευση, τον εγκλωβισμό και την πλήρη παραβίασή του; Υπάρχουν συγκριμένες τεχνικές, κι αν ναι, τι περιλαμβάνουν; Ποιες είναι ειδικότερα οι συμπεριφορές αποπλάνησης που υιοθετεί ο δράστης; Παρατηρείται ομοιότητα στα μοντέλα που εφαρμόζει ο θύτης ή μήπως τα μοτίβα των τακτικών που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του τελικού στόχου ποικίλλουν ανάλογα με την ηλικία και το φύλο του ή την ηλικία και το φύλο του θύματος, τη μεταξύ τους σχέση, το πολιτισμικό πλαίσιο κ.λπ.; Πώς είναι δυνατή η απευαισθητοποίηση και η κανονικοποίηση της σεξουαλικής συμπεριφοράς για την εξαπάτηση του ανηλίκου; Ποιες είναι οι επιπτώσεις της όλης διαδικασίας στο θύμα; Πώς συνδέεται η παγίδευση και η εξαπάτησή του με τα υψηλά ποσοστά απόκρυψης της κακοποίησής του; Τι είναι η ιδρυματική αποπλάνηση και ποια τα διδάγματα μετά τις δημοσιοποιήσεις σεξουαλικών σκανδάλων από ιερείς;

Η κατανόηση της συμπεριφοράς των σεξουαλικών δραστών έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη διεθνή βιβλιογραφία μετά το 2000, η οποία έχει διαπιστώσει την πολύπλευρη και πολυσύνθετη φύση της διαδικασίας της αποπλάνησης, τα διακριτά κλιμακωτά της στάδια, τις ποικίλες στρατηγικές που χρησιμοποιεί, τα

διαφορετικά περιβάλλοντα στα οποία πραγματοποιείται και τους πολλαπλούς στόχους που υπηρετεί (Bennett & O'Donohue, 2014· McAlinden, 2006· Pruitt, Wolf & Leet, 2023· Winters & Jeglic, 2017· Whittle, Hamilton-Giachritsis, Beech & Collings, 2013).

Τα ακριβή ποσοστά επικράτησης των συμπεριφορών αποπλάνησης σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης δεν είναι γνωστά, καθώς δεν καταγράφονται χωριστά, επειδή αφορούν γενικότερα την παραβίαση της γενετικής ελευθερίας. Είναι άλλωστε κοινά αποδεκτό ότι υπάρχει ένας ορισμός για την παιδική σεξουαλική κακοποίηση, ο οποίος περιλαμβάνει ένα εύρος συμπεριφορών και άνομων πράξεων.

Σύμφωνα με έρευνες, τεχνικές αποπλάνησης – παραπλάνησης υιοθετεί το 30 έως το 61% των δραστών (Berliner & Conte, 1990· Canter, Hughes & Kirby 1998· Gallagher, 2000· Elliott et al., 1995), επιβεβαιώνοντας ότι η όλη διαδικασία, αποτελεί σημαντικό συστατικό στοιχείο της γενετικής παραβίασης ενός ανήλικου θύματος (Finkelhor 1984· Ward & Siebert 2002· Williams 2015· Winters, Kaylor & Jeglic, 2021). Μάλιστα, πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η αποπλάνηση αποτελεί συνώνυμο της σεξουαλικής κακοποίησης, τελώντας σε άμεση και αιτιώδη σχέση με αυτήν (McAlinden, 2012).

Πρόκειται για τη σκόπιμη εκείνη προπαρασκευαστική διαδικασία την οποία χαρακτηρίζει η πολυπλοκότητα και η δυσκολία διάκρισής της από τις συνήθειες και αθώες αλληλεπιδράσεις μεταξύ ενηλίκων και παιδιών (Knoll, 2010). Ένα σημαντικό ζήτημα που ανακύπτει στην προσπάθεια αποσαφήνισης της έννοιας της αποπλάνησης είναι ότι πολλές συμπεριφορές που χρησιμοποιούν οι δράστες μοιάζουν αρκετά με τις συμπεριφορές που παρατηρούνται σε φυσιολογικές σχέσεις ενηλίκων – παιδιών. Για παράδειγμα, η προσφορά δώρων ή εκδρομών και οι εκδηλώσεις έκφρασης αγάπης δεν είναι πάντα προάγγελοι σεξουαλικής κακοποίησης (Bennett & O'Donohue, 2014).

Η μελέτη της διαδικασίας της αποπλάνησης είναι εξαιρετικά σημαντική για την κατανόηση του τρόπου προσέγγισης, χειραγώγησης και παραβίασης του ανήλικου, της δυναμικής του τραύματος, της κακοποίησής του, της ιδιαίτερης ψυχοσυναισθηματικής του κατάστασης, της απροθυμίας και του φόβου του να μιλήσει για όσα βίωσε και της αποκάλυψης των τραυματικών του εμπειριών.

Επιπλέον, ο εντοπισμός και η αναγνώριση συμπεριφορών και τεχνικών αποπλάνησης μπορεί να βοηθήσει σημαντικά τους επαγγελματίες του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης στην ορθότερη και πληρέστερη διερεύνηση μιας καταγγελίας σεξουαλικής κακοποίησης, με την κατάλληλη χρήση και διατύπωση των ερωτήσεων κατά τη λήψη της δικανικής συνέντευξης του θύματος (Bennett & O'Donohue, 2016).

Κυρίως όμως, η κατανόηση της διαδικασίας της σεξουαλικής κακοποίησης των παιδιών είναι ύψιστης σημασίας τόσο για την πρόληψη της πράξης και την

έγκαιρη θεραπευτική παρέμβαση όσο και για την απόδειξη της παραβίασης του θύματος (Bennett & O'Donohue, 2014).

Η δυνατότητα πρώιμης αναγνώρισης συμπεριφορών αποπλάνησης είναι δυνατόν να αποτρέψει την κακοποίηση. Έρευνες έχουν αποδείξει την αδυναμία των παιδιών να εντοπίσουν τέτοιες πράξεις χειραγώγησης, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουν ή να μη συνειδητοποιούν ποτέ ότι υπήρξαν θύματα αποπλάνησης (Winters & Jeglic, 2017· Wood & Wheatcroft, 2020). Άλλωστε δυσκολεύονται να κατανοήσουν ότι ένα φαινομενικά «καλό» και αγαπητό σε αυτά πρόσωπο θα μπορούσε πιθανά να είναι ο κακοποιότης τους (Kenny & Wurtele, 2010).

Επίσης, η έγκυρη πρόληψη αντιμετωπίζει σημαντικές δυσχέρειες, επειδή, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η πρόθεση του δράστη και ο δόλιος χαρακτήρας των συμπεριφορών του γίνονται αντιληπτά μετά την ολοκλήρωση της κακοποίησης (Williams, 2015).

Από την άλλη, η απόδειξη της χρήσης αποπλανητικών τακτικών συμβάλλει σημαντικά –μεταξύ άλλων– στην τεκμηρίωση της σεξουαλικής κακοποίησης του θύματος (Bennett & O'Donohue, 2014).

Η επιστημονική κοινότητα εστίασε στη μελέτη του φαινομένου τη δεκαετία του '80 (Castillo, 1998· Conte, 1984· Lanning, 1985· 1989· Leberg, 1997), αν και περιπτώσεις παιδικής αποπλάνησης καταγράφονται ήδη από τη δεκαετία του '70.

Ερευνητές παρατήρησαν τότε, για πρώτη φορά, ότι η γενική «διάγνωση» του βιασμού στα επεισόδια της Παιδιατρικής κλινικής του Boston City Hospital, δεν μπορούσε να αποτυπώσει τις διαφορετικές πτυχές του τελεσθέντος εγκλήματος, χάνοντας έτσι τη δυνατότητα κατανόησης των ιδιαίτερων αποχρώσεων του (Burgess, Groth, Holmstrom & Sgroi, 1978). Την ίδια χρονική περίοδο, ο Kenneth Lanning –ο σπουδαίος ερευνητής του FBI– παρατήρησε ότι σε πολλές περιπτώσεις ο βιασμός ήταν το αποτέλεσμα μιας μακράς και επιμελώς προετοιμασμένης από τον δράστη διαδικασίας. Για πρώτη φορά πρακτικές, όπως η επιλογή του θύματος, η προσέλκυσή του, η ανάπτυξη μιας συναισθηματικής σχέσης με το ίδιο και την οικογένειά του άρχισαν να αποκτούν ιδιαίτερο νόημα και αξία (Lanning, 1985).

Οι σημαντικότερες ωστόσο έρευνες στο πεδίο άρχισαν να διεξάγονται με ταχύτατο ρυθμό μετά το 2000 (Craven, Brown & Gilchrist 2006· McAlinden 2007), ιδίως δε μετά την καταδίκη το 2012 του Jerry Sandusky –βοηθού προπονητή του αμερικανικού φούτμπολ στο Πανεπιστήμιο της Πενσυλβάνια– για τη σεξουαλική κακοποίηση 10 αγοριών (Lanning, 2018· Winters, Kaylor & Jeglic, 2022) και την καταδίκη του γιατρού της γυμναστικής των ΗΠΑ, Larry Nassar –πέντε χρόνια αργότερα– για τη σεξουαλική παραβίαση περισσότερων από 100 αθλητριών ενόργανης γυμναστικής (Mountjoy, 2019).

Παράλληλα, η δημοσιοποίηση και άλλων πολύκροτων υποθέσεων, οι οποίες αφορούσαν –μεταξύ άλλων– τη συμμετοχή της Καθολικής Εκκλησίας σε περιστατικά αποπλάνησης ανηλίκων (“Priest Sexual Grooming”), πυροδότησε το ενδιαφέρον των ερευνητών για τη μελέτη των τακτικών επιλογής, παγίδευσης και κακοποίησης των πιο ευάλωτων συνήθως παιδιών (Spraitz & Bowen, 2018· Terry, 2008· Winters, Kaylor & Jeglic, 2022).

Το κοινό στοιχείο όλων των παραπάνω περιστατικών ήταν ότι, αφενός μεν, είχαν λάβει χώρα εκτός του οικογενειακού πλαισίου, αφετέρου δε ότι είχαν ακολουθήσει ένα συγκεκριμένο μοτίβο, μη βίαιων συμπεριφορών, μέχρι τη θυματοποίηση των παιδιών. Τέθηκαν ως εκ τούτου κρίσιμα ερωτήματα, τα οποία αναζητούσαν επειγόντως απαντήσεις: πώς επιλέγεται το θύμα, πώς κερδίζεται η εμπιστοσύνη του και πώς οδηγείται στην καθυπόταξή του; Πώς μειώνεται η πιθανότητα αποκάλυψης της κακοποίησής του και πώς αυξάνεται η πιθανότητα «υφαρπαγής» του πιο ιερού και πολύτιμου; Πώς είναι τελικά δυνατή η επίτευξη του τριπλού σκοπού της προσεκτικά μεθοδευμένης διαδικασίας: η συνεργασία με τον ανήλικο, η εξασφάλιση της εχεμύθειάς του και η γενετήσια παραβίασή του (Plummer, 2018);

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζεται η διαδικασία της διαπροσωπικής αποπλάνησης, οι τακτικές της και τα στάδια που ακολουθεί από την επιλογή του θύματος μέχρι τη σεξουαλική του κακοποίηση.

«Φροντίδα», εξαπάτηση, χειραγώγηση, εγκλωβισμός, αποπλάνηση ή υποταγή; Οι δυσκολίες μιας απόπειρας ορισμού

Η διεθνής βιβλιογραφία τονίζει την αναγκαιότητα υιοθέτησης ενός σαφούς και πλήρους ορισμού της αποπλάνησης και ενός έγκυρου τρόπου αξιολόγησης των συμπεριφορών εκείνων που μπορούν να χαρακτηριστούν ως αποπλανητικές.

Η αποσαφήνιση του όρου συναντά σημαντικές δυσχέρειες, αφενός μεν, λόγω του δυναμικού και περίπλοκου χαρακτήρα της διαδικασίας, αφετέρου δε, λόγω της αδυναμίας διάκρισης μεταξύ καλοπροαίρετων και κακοπροαίρετων κινήτρων, φυσιολογικών/αθών και μη φυσιολογικών/χειριστικών αλληλεπιδράσεων θύτη – θύματος (McAlinden 2013· Winters, Kaylor & Jeglic, 2022). Επίσης, τη χρήση ενός αξιόπιστου όρου δυσκολεύει η ύπαρξη ελάχιστων εμπειρικών ερευνών με δείγμα θύτες ή/και θύματα (Berliner & Conte, 1990· Canter, Hughes & Kirby, 1998· Elliott, Browne & Kilcoyne 1995· McElvaney, 2019· Tener, 2018· Pruitt, Wolf & Leet, 2023), καθώς οι θεωρητικές μόνο προσεγγίσεις αποτυγχάνουν να οδηγήσουν σε έναν ολοκληρωμένο ορισμό που μπορεί να αποτυπώσει την πραγματικότητα (Winters, Kaylor & Jeglic, 2022).

Τέλος, οι δυσχέρειες ορισμού ανακύπτουν επιπρόσθετα από τις διαφοροποιήσεις της διαδικασίας ανάλογα με το φύλο (Johansson-Love & Fremouw, 2009), την ηλικία, το πολιτισμικό πλαίσιο του δράστη και του ανηλίκου (Kaufman Hilliker & Daleiden, 1996), καθώς και την ιδιαιτερότητα της σχέσης τους, το είδος της αποπλάνησης (π.χ. διά ζώσης ή διαδικτυακής, βλ. Chiang & Grant, 2017· Davidson & Gottschalk, 2011· Gámez-Guadix, Almendros, Calvete & Santisteban, 2018· Martellozzo, 2012· Van Gijn-Grosvenor & Lamb, 2021), την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος που προετοιμάζεται (π.χ. ασέλγεια, βιασμός, παιδική πορνογραφία, εμπορία παιδιών, παιδική πορνεία κ.λπ.), καθώς και τον χρόνο που κάθε φορά απαιτείται για την ολοκλήρωση της κακοποίησης (Craven, Brown & Gilchrist 2006· McAlinden, 2006).

Ωστόσο, η χρήση ενός ολοκληρωμένου ορισμού και παράλληλα η καλύτερη δυνατή κατανόηση της διαδικασίας είναι εξαιρετικής σημασίας για την έγκαιρη αναγνώρισή της και την προστασία της ανηλικότητας. Ως εκ τούτου, μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τους επαγγελματίες του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης και την ποινική μεταχείριση του δράστη (Winters, Jeglic & Kaylor, 2020).

Πριν την επικράτηση του όρου “grooming” στη διεθνή βιβλιογραφία, με την έννοια της επίδειξης συμπεριφορών «φροντίδας» και «περιποίησης» του δράστη προς το υποψήφιο ανήλικο θύμα του, χρησιμοποιήθηκαν οι όροι «παγίδευση» (“entrapment”), «αποπλάνηση» (“seduction”), «υποταγή» (“subjection”) «δεδουλωμένος» (“enticement”), «δέσμευση» (“engagement”), «εξαναγκασμός» (“coercion”) «προδοσία» (“betrayal”) κ.ά. (Bennett & O’Donohue 2014· Howitt 1995· Lanning 2018· Winters, Kaylor & Jeglic, 2022).

Επίσης, οι ερευνητές έχουν αναγνωρίσει διάφορα είδη δελεαστικών και παραπλανητικών συμπεριφορών. Πρώτος ο Leberg (1997) εντόπισε τρεις διαφορετικούς τύπους αποπλάνησης: α) τη σωματική αποπλάνηση του θύματος, β) την ψυχολογική αποπλάνηση τόσο του θύματος όσο και της οικογένειάς του και γ) την αποπλάνηση του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος και της κοινότητας.

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει διακρίνει πέντε σημαντικές κατηγορίες στρατηγικών προετοιμασίας για τη σεξουαλική παραβίαση ενός παιδιού, αποδεικνύοντας την πολυσύνθετη φύση του φαινομένου (Winters, Kaylor & Jeglic, 2022).

Η πρώτη αφορά την προετοιμασία επιλογής και καθυστότησης του θύματος (“child sexual grooming”). Η δεύτερη περιλαμβάνει όλες εκείνες τις τεχνικές στις οποίες καταφεύγει ο δράστης, προκειμένου να «φροντίσει» την εικόνα του έτσι ώστε να είναι έτοιμος να εξαπατήσει, να δικαιολογήσει ή ακόμα και να αρνηθεί τις συμπεριφορές του, στην περίπτωση κατά την οποία θα κατηγο-

ρηθεί για αυτές (“self-grooming”). Η τρίτη συνδέεται με την οικογένεια του θύματος και τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης, οι οποίες αποσκοπούν στη διευκόλυνση πρόσβασης του θύτη στον στόχο του και τη μείωση των πιθανοτήτων αποκάλυψης της αλήθειας (“familial grooming”). Στην επόμενη κατηγορία ανήκουν όλες εκείνες οι τακτικές και συμπεριφορές που στοχεύουν στην εξαπάτηση της κοινωνίας, καθώς ο δράστης φροντίζει, πολύ πριν προβεί στις άνομες πράξεις του, να καταστεί ένα ευπόληπτο μέλος της, άξιο σεβασμού, υπεράνω πάσης υποψίας (“community grooming”).

Τέλος, ο θύτης μπορεί να επιδιώξει την καταξίωση και την αναγνώρισή του μέσω θεσμικών, εθελοντικών, φιλανθρωπικών, αθλητικών και άλλων δράσεων, οι οποίες τού εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη πρόσβαση σε πολλά παιδιά (π.χ. ιδρύματα, εκκλησία, σχολεία, αθλητικές ομάδες, προσκοπισμό, αναδοχή κ.ά.), εκμεταλλευόμενος σε πολλές περιπτώσεις την ιδιαίτερη ευαλωτότητα του θύματος, την απουσία οικογένειας ή την ανεπάρκειά της και τις αδυναμίες της, την έλλειψη οργάνωσης και τα θεσμικά «κενά» της Πολιτείας (“institutional grooming”). Η υψηλή, συνεπώς, κοινωνική θέση του θύτη αποτελεί πολύ συχνά ένα πρόκριμα, ένα ιδανικό προσωπείο εξαπάτησης της κοινότητας, προκειμένου να καταφέρει να επιλέξει, να καθυποτάξει και να παραβιάσει τα θύματά του, τα οποία αναζητά συνήθως σε θρησκευτικά/εκκλησιαστικά ιδρύματα (Spraitz & Bowen, 2019), σε φορείς και οργανισμούς παιδικής προστασίας (Shon & Tewksbury, 2020) ή σε εκπαιδευτικές δομές (Moulden, Firestone, Kingston & Wexler, 2010· Winters & Jeglic, 2022).

Τα θύματα περιγράφουν σε αφηγήσεις τους, κατά την ενήλικη ζωή τους, τους δράστες ως πρόσωπα με μια άριστη δημόσια εικόνα και πολλά χαρακτηριστικά που τους καθιστούν αξιολογούμενους: έντιμοι οικογενειάρχες, ευγενικοί, πρόθυμοι, φιλικοί, επικοινωνιακοί, σκληρά εργαζόμενοι, κάτοχοι σημαντικών θέσεων κ.ά. (Tener, 2018).

Οι παραπάνω κατηγορίες τονίζουν τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της αποπλάνησης, καθώς οι στρατηγικές της φαίνεται να επηρεάζουν βαθιά όχι μόνο το θύμα, αλλά τόσο το άμεσο περιβάλλον του όσο και την ευρύτερη κοινότητα στην οποία ζει. Οι διαφορετικές μορφές της επηρεάζουν αναμφίβολα και το περιεχόμενο ενός ολοκληρωμένου και κοινά αποδεκτού ορισμού της.

Παρά τη διατύπωση δεκάδων ορισμών για το “grooming” –ήδη από το 1980 έως σήμερα– οι προσπάθειες απόδοσης του περιεχομένου του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο συνεχίζονται ακόμα. Δεν υπάρχει συνεπώς ακόμα ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, ο οποίος να περιγράφει με ακρίβεια τη διαδικασία της αποπλάνησης. Όπως υπογραμμίζεται, η αποπλάνηση είναι πολύ συχνά εξαιρετικά δύσκολο να διακριθεί από ενέργειες και συμπεριφορές που φαίνονται να είναι αβλαβείς, όπως, για παράδειγμα, η παροχή δώρων ή άλλων προνομίων και, ως εκ τούτου, θα πρέπει αυτή η διαφοροποίηση να αποτυπώνεται στον

ορισμό (Winters & Jeglic, 2017). Επίσης, μια ακόμα δυσκολία αφορά την αδυναμία του ακριβούς προσδιορισμού του χρονικού σημείου έναρξης και λήξης της όλης διαδικασίας (Winters, Kaylor & Jeglic, 2021).

Παρά ταύτα, το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας συναινεί στο ότι πρόκειται για μια πλειάδα τακτικών χειραγώγησης, με στόχο την απευαισθητοποίηση του παιδιού σε σεξουαλικά κακοποιητικές συμπεριφορές. Η απόκτηση μιας σχέσης βαθιάς εμπιστοσύνης, η οποία μειώνει τον κίνδυνο αποκάλυψης της πράξης και παράλληλα αυξάνει τις πιθανότητες παγίδευσης και σεξουαλικής παραβίασης, αποτελεί –κατά κοινή ομολογία των ερευνητών– κύριο συστατικό στοιχείο της αποπλάνησης. Είναι δε χαρακτηριστική η δυσκολία διάρρηξης του ισχυρού αυτού δεσμού, ο οποίος συχνά προστατεύει ακόμα και το ίδιο το θύμα.

Όπως απέδειξε μια σημαντική ποιοτική έρευνα, δύο είναι τα σημαντικά εκείνα δυναμικά στοιχεία τα οποία βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση της διαδικασίας της αποπλάνησης: α) ο τραυματικός δεσμός που αναπτύσσεται μεταξύ του θύτη και του θύματος και β) η δημιουργία ιδιαίτερων σχέσεων στο περιβάλλον του παιδιού, οι οποίες το οδηγούν τελικά στη σιωπή (McElvaney, 2019). Οι Winters και Jeglic (2017) προσθέτουν και το στοιχείο δημιουργίας συνθηκών απομόνωσης, οι οποίες θα διευκολύνουν την κακοποίηση.

Η χρήση του όρου “grooming” γίνεται για πρώτη φορά στα τέλη της δεκαετίας του 1970 από μια ομάδα επαγγελματιών του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης των ΗΠΑ, για να περιγράψουν τις πτυχές ενός μοτίβου αποπλάνησης –άγνωστου έως τότε και σχεδόν ακατανόητου– που χρησιμοποιεί ο δράστης. Στη συνέχεια, ο εν λόγω όρος εξελίχθηκε και άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως τόσο από τους ειδικούς όσο και από τους απλούς πολίτες και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Γρήγορα μάλιστα αντικατέστησε τον γνωστότερο έως τότε όρο “seduction”, ο οποίος χρησιμοποιούνταν για να δηλώσει το ίδιο μοτίβο συμπεριφοράς (Lanning, 2018).

Στη συνέχεια, ο Lanning διερεύνησε συστηματικά και για πολλά χρόνια το φαινόμενο, αναφερόμενος σε μια διαδικασία διευκόλυνσης του θύτη στην προσέγγιση, τη χειραγώγηση και τον έλεγχο του υποψήφιου θύματος, το οποίο σκοπεύει να παραβιάσει σεξουαλικά (Lanning, 1985· 1987· 1989· 2001· 2005).

Σύμφωνα με τη Salter (1995), η αποπλάνηση αφορά την εγκαθίδρυση μιας σχέσης στοργής και εμπιστοσύνης, η οποία διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στην αλληλεπίδραση ενός παιδεραστή με έναν ανήλικο. Όπως μάλιστα χαρακτηριστικά αναφέρει, η αποπλάνηση είναι η «προδοσία» της στοργής και της εμπιστοσύνης που επέδειξε το θύμα.

Την ίδια χρονιά, ο Howitt (1995) υποστήριξε ότι είναι μια διαδικασία συγκεκριμένων βημάτων του δράστη, η οποία περιλαμβάνει την ερωτοτροπία/φλερτ, προκειμένου να «παγιδεύσει» τα θύματά του.

Η Van Dam (2001) συμφωνεί ότι πράγματι πρόκειται για μια μέθοδο, η οποία περιλαμβάνει μια σειρά από μοτίβα επικοινωνίας και συμπεριφοράς που υιοθετούνται από τον εν δυνάμει σεξουαλικό δράστη, επιδιώκοντας τη σεξουαλική παραβίαση των υποψήφιων θυμάτων του.

Οι Gillespie (2002) αναφέρει ότι “grooming” είναι η διαδικασία εκείνη κατά την οποία ένας επίδοξος κακοποιός επιδιώκει να γίνει «φίλος» με ένα παιδί, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του, προκειμένου να λάβει τη συναίνεσή του για να προχωρήσει καταχρηστικά σε σεξουαλικές πράξεις.

Οι Graven et al. (2006) υπογραμμίζουν ότι πρόκειται για μια πρακτική με την οποία ένα άτομο προετοιμάζει ένα παιδί, τους σημαντικούς άλλους ενήλικους και το περιβάλλον του, για τη σεξουαλική του κακοποίηση. Η διαδικασία περιλαμβάνει την πρόσβαση στον ανήλικο, τη συμμόρφωσή του με τις επιταγές του δράστη και την τήρηση της μυστικότητας για όλα όσα λαμβάνουν χώρα, προκειμένου να αποφευχθεί η περίπτωση αποκάλυψης.

Οι Eneman et al. (2010) ορίζουν το “grooming” ως τη διαδικασία εκείνη κατά την οποία ένα παιδί γίνεται «φίλος» με έναν ενήλικο σε μια προσπάθεια να κερδίσει την εμπιστοσύνη του, προκειμένου στη συνέχεια να μειώσει τις αναστολές του και να το προετοιμάσει για τη σεξουαλική παραβίαση.

Η McAlinden (2012) θεωρεί ότι πρόκειται για την επιστράτευση μιας ποικιλίας τεχνικών χειραγώγησης και ελέγχου ενός ευάλωτου παιδιού και του περιβάλλοντός του, με στόχο την εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και την κανονικοποίηση παράνομων συμπεριφορών, προκειμένου να διευκολυνθεί η σεξουαλική εκμετάλλευση του θύματος. Η ερευνήτρια αναγνωρίζει ότι ο δράστης επιλέγει τη χρήση μεθόδων αποπλάνησης, όχι μόνο για την εξασφάλιση ευκολότερης πρόσβασης στον ανήλικο, αλλά και για την καλύτερη δυνατή απόκρυψη των καταχρηστικών του πράξεων.

Οι Bennett & O’Donohue (2014) υποστηρίζουν ότι “grooming” είναι το σύνολο των ακατάλληλων εκείνων συμπεριφορών που προηγούνται, προκειμένου να αυξηθεί η πιθανότητα μελλοντικής σεξουαλικής κακοποίησης του θύματος.

Η Berliner (2017) τονίζει ότι η αποπλάνηση είναι η προετοιμασία ενός παιδιού για τη θυματοποίησή του. Περιλαμβάνει δε και τη χειραγώγηση των ατόμων του περιβάλλοντός του, έτσι ώστε να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους και να διευκολύνει την πρόσβαση στο θύμα (Berliner, 2017).

Πολλοί από τους παραπάνω ορισμούς επικρίθηκαν ως μη επαρκείς είτε γιατί δεν έλαβαν υπόψη τους σημαντικές παραμέτρους του φαινομένου, είτε γιατί ήταν εξαιρετικά περιοριστικοί και δογματικοί (Winters, Kaylor & Jeglic, 2021).

Έτσι, για παράδειγμα, ορισμένοι από αυτούς δεν συμπεριέλαβαν στο περιεχόμενό τους τον τελικό επιδιωκόμενο στόχο του δράστη, άλλοι πάλι θεώρησαν αυτόνομο το ότι ενεργεί με απόλυτα συνειδητό τρόπο σε όλες τις περιπτώσεις

σεξουαλικής χειραγώγησης, ενώ κάποιοι αναφέρονται μόνο σε παιδόφιλους ή παιδεραστές, εξαιρώντας κάθε άλλη περίπτωση. Ωστόσο, με τον τρόπο αυτό, απέκλειαν τόσο εκείνους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στις παραπάνω κατηγορίες όσο και τους θύτες του οικείου περιβάλλοντος του θύματος.

Άλλοι πάλι περιορίζουν το φύλο του θύτη ή του θύματος, ενώ σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις θεωρούν απαραίτητη προϋπόθεση τη συναίνεση και τη συγκατάθεση του ανηλίκου. Όπως υπογραμμίζεται, ένας ορισμός θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να αποτυπώνει τις τακτικές παγίδευσης, δίχως όμως να μετακυλίζει μέρος της ευθύνης στο θύμα που δεν αντέδρασε. Άλλες πάλι φορές, κάποιοι ορισμοί δεν εστιάζουν στα γενικότερα στάδια της «περιποίησης», αλλά είναι εξαιρετικά περιοριστικοί ως προς τις στρατηγικές που χρησιμοποιεί ο θύτης. Η προσπάθεια όμως ακριβούς προσδιορισμού των συμπεριφορών του δημιουργεί –κατά κοινή ομολογία– προβλήματα, καθώς οι τεχνικές μπορεί να ποικίλουν ανάλογα με την προσωπικότητά του, το θύμα και το γενικότερο πλαίσιο.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μια πολύ ενδιαφέρουσα εμπειρική έρευνα με τη χρήση μιας εξειδικευμένης κλίμακας αυτοαναφοράς (Grooming Scale – Victim Version/SGS-V) εντόπισε 42 διαφορετικές τεχνικές αποπλάνησης από τους δράστες! (Winters & Jeglic, 2021). Οι ερευνητές απέδειξαν ότι το 99% των ενηλίκων με εμπειρίες σεξουαλικής κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία, είχαν βίψει τουλάχιστον μία πρακτική αποπλάνησης. Μάλιστα, είχαν κατά μέσο όρο υποχρεωθεί σε 15 τακτικές παγίδευσης και εξαπάτησης. Η εν λόγω μελέτη συνέβαλε σημαντικά στον εντοπισμό εκείνων των συμπεριφορών που αποτελούν δείκτη υψηλού κινδύνου αποπλάνησης ανηλίκων (Jeglic, Winters & Johnson, 2023).

Είναι συνεπώς σημαντικό να τονιστεί ότι καθώς πρόκειται για μια δυναμική, πολύπλοκη, μεταβαλλόμενη και συγκαλυμμένη διαδικασία που βασίζεται στη διαρκή αλληλεπίδραση θύτη – θύματος, δεν αρκεί μία μόνο συμπεριφορά ή ο αυθαίρετος χαρακτηρισμός της ως εξαπατητικής (π.χ. γαργάλημα του παιδιού από έναν ενήλικο, μια συζήτηση σεξουαλικού περιεχομένου ή ένα σεξιστικό ανέκδοτο), προκειμένου να υποστηριχθεί ότι ένας ανήλικος ήταν θύμα αποπλάνησης.

Επίσης, η παράλληλη αποπλάνηση/παραπλάνηση της οικογένειας του ανηλίκου ή/και της κοινότητας δεν μπορεί να αποτελεί αναγκαίο συστατικό σημείο ενός ορισμού, καθώς έτσι αποκλείει περιπτώσεις στις οποίες αυτό εκλείπει.

Τέλος, είναι σημαντικό να περιλαμβάνεται και το στοιχείο τόσο της τακτικότητας όσο και της επανάληψης των τακτικών υποταγής και δέσμευσης, ακόμα και μετά τη σεξουαλική παραβίαση του θύματος, προκειμένου να διασφαλιστεί η μυστικότητα. Όπως έχει επισημανθεί, πολλοί ορισμοί αποτυγχάνουν να αποτυπώσουν αυτό ακριβώς το συνεχές της διαδικασίας.

Διερευνώντας σε βάθος τους πολυάριθμους ορισμούς, οι ερευνητές εντόπισαν σημαντικά κοινά στοιχεία (Winters, Kaylor & Jeglic, 2021):

- Η αποπλάνηση αποτελεί μια διαδικασία με στάδια, μια ακολουθία συμπεριφορών, μια συστηματική σειρά ενεργειών που αποσκοπούν σε συγκεκριμένο σκοπό.
- Τα στάδια αυτά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την επιλογή του θύματος, την απόκτηση πρόσβασης σε αυτό, τη δημιουργία μιας βαθιάς σχέσης εμπιστοσύνης και τη διατήρηση της μυστικότητας, ακόμα και μετά την κατοποίησή του.
- Πρόκειται για μια μορφή εξαπάτησης, για μια παραπλανητική διαδικασία που χρησιμοποιείται για τη χειραγώγηση του θύματος. Η χρήση των όρων «εγκλωβισμός», «παγίδευση», «προδοσία στοργής και εμπιστοσύνης», «δεδλευσμός» κ.λπ., εκφράζουν αυτό ακριβώς το στοιχείο της παραπλάνησης του ανυποψίαστου παιδιού.
- Εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους, όπως τη δημιουργία ενός πλαισίου που θα προετοιμάσει τη σεξουαλική κακοποίηση, κάμπτοντας τις ενδεχόμενες δυσκολίες και τυχόν αντιστάσεις του θύματος, τη διευκόλυνση μελλοντικών επαναλαμβανόμενων σεξουαλικών παραβιάσεων και, τέλος, τη μείωση της πιθανότητας αποκάλυψης των άνομων αυτών πράξεων με την ενθάρρυνση της μυστικότητας και τη θέαση της κακοποίησης ως μιας συμπεριφοράς φυσιολογικής και αποδεκτής.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω και σε συνδυασμό με τα αποτελέσματα των εμπειρικών ερευνών, έγινε μία ακόμα προσπάθεια διατύπωσης ενός πληρέστερου και πιο αξιόπιστου ορισμού από τους Bennett & O'Donohue (2014). Σύμφωνα με αυτόν, αποπλάνηση είναι η επίδειξη ανάρμοστων συμπεριφορών του υποψήφιου θύτη, η οποία αποσκοπεί στην αύξηση της πιθανότητας μελλοντικής σεξουαλικής κακοποίησης του θύματός του. Πρόκειται πράγματι για έναν σημαντικό ορισμό που περιγράφει με περιεκτικότητα, ακρίβεια και σαφήνεια τα χαρακτηριστικότερα κριτήρια της αποπλάνησης. Δίχως να είναι περιοριστικός, δίνει τη δυνατότητα να διαφανεί η πολυπλοκότητα της διαδικασίας και οι διαφορετικές της αποχρώσεις.

Χρόνια αργότερα, εξελίσσοντας την παραπάνω απόπειρα ορισμού, οι ερευνήτριες Winters, Kaylor και Jeglic (2021) υποστήριξαν ότι αποπλάνηση είναι η παραπλανητική εκείνη διαδικασία που χρησιμοποιούν οι δράστες για να διευκολύνουν τη σεξουαλική τους επαφή με έναν ανήλικο, δίχως να γίνονται αντιληπτοί. Ο επίδοξος θύτης επιλέγει το θύμα, αποκτάει πρόσβαση σε αυτό, το απομονώνει, αναπτύσσει μια σχέση εμπιστοσύνης μαζί του (συχνά δε και με τους κηδεμόνες του ή την ευρύτερη κοινότητα) και το απευαισθητοποιεί σε συμπεριφορές σεξουαλικού περιεχομένου. Τέλος, μετά την παραβίασή του, ο

δράστης χρησιμοποιεί στρατηγικές «διατήρησης» της παραπλανητικής του συμπεριφοράς, προκειμένου, αφενός μεν, να διευκολύνει μια ακόμα παραβίαση, αφετέρου δε, να αποτρέψει οποιαδήποτε απόπειρα αποκάλυψης.

Είναι αναμφίβολα ένας ορισμός που περιγράφει πληρέστερα τη φύση, τη διαδικασία και τους στόχους της διά ζώσης αποπλάνησης, διευκολύνοντας και εξελίσσοντας παράλληλα τον επιστημονικό διάλογο για την καλύτερη κατανόηση μιας τόσο πολύπλοκης, ύπουλης και «σιωπηρής» στρατηγικής και την πρώιμη αναγνώρισή της. Συνεισφέρει επίσης σημαντικά στην αποσαφήνιση των βασικών σταδίων που ακολουθεί ο δράστης μέχρι την υφαρπαγή και την ακραία ταπείνωση του θύματός του.

Από τη «φροντίδα» στην «υφαρπαγή»: τα στάδια ενός μακιαβελικού σχεδίου

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, ένας από τους λόγους που καθιστούν δύσκολη την αποσαφήνιση του ορισμού της αποπλάνησης είναι ότι συχνά οι δράστες χρησιμοποιούν συμπεριφορές (π.χ. παροχή δώρων ή άλλων προνομίων, έκφραση συναισθημάτων αγάπης κ.ά.), οι οποίες έχουν πολλές ομοιότητες με εκείνες που υιοθετούν οι ενήλικοι στο πλαίσιο ανάπτυξης μιας υγιούς σχέσης με τα παιδιά (Bennett & O'Donohue, 2014).

Η αποπλάνηση μπορεί να είναι ενδοοικογενειακή (να τελείται δηλαδή στον ανήλικο από κάποιο μέλος της οικογένειάς του) ή να διαπράττεται από ένα τρίτο πρόσωπο, εκτός του στενού οικογενειακού πυρήνα (Bolen, 2000· Eisikovits, Tener & Lev-Wiesel, 2017· Fischer & McDonald, 1998· Tener, 2018). Αν και πρόκειται για μια αξιόποινη πράξη που τελείται στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων από άντρες δράστες, πιο πρόσφατες έρευνες αυτοαναφοράς έδειξαν ότι το ποσοστό των γυναικών-θύτων ανέρχεται στο 12% περίπου (Winters & Jeglic, 2022).

Οι ερευνητές επισημαίνουν επίσης ότι δεν καταφεύγουν όλοι οι δυνητικοί θύτες στις ίδιες τακτικές, τονίζοντας ότι οι περιστασιακοί βιαστές ανηλίκων παραβιάζουν το θύμα τους δίχως να έχει προηγηθεί κανενός είδους προετοιμασία (Groth, Hobson & Gary, 1982· Lanning, 2010). Αντίθετα, στην πλειονότητά τους, οι σεξουαλικοί δράστες ανηλίκων ακολουθούν προσεκτικά μια σταδιακή διαδικασία, την οποία προσπάθησαν να αποτυπώσουν ορισμένοι από τους προαναφερθέντες ορισμούς.

Οι θύτες καταφεύγουν σε συμπεριφορές συγκαλυμμένες και συχνά διφορούμενες. Έτσι, ένας πατέρας μπορεί να προσφέρει ένα μπουκέτο λουλούδια στην κόρη του ή ένας προπονητής να δώσει ένα κόσμημα στην αθλήτριά του. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό τους γνώρισμα, το οποίο καθιστά εξαιρετικά δυσχερή

τον εντοπισμό τους, είναι η προσωπικότητά τους, οι καλές επικοινωνιακές τους δεξιότητες, η κοινωνική τους αποδοχή και η επιτυχής υποστήριξη του ρόλου τους, έτσι ώστε να διασφαλίζουν το ότι είναι πρόσωπα υπεράνω πάσης υποψίας.

Μπορεί να είναι αδύνατο να προσδιοριστεί με ακρίβεια το πότε ακριβώς αρχίζει και το πότε ολοκληρώνεται η διαδικασία της εξαπάτησης του θύματος, όμως η βιβλιογραφία είναι εξαιρετικά πλούσια για τις κοινές τακτικές και μεθόδους που χρησιμοποιούνται από τους επίδοξους δράστες.

Οι εμπειρικές μελέτες απέδειξαν ότι ακολουθούνται συγκεκριμένα μη βίαια στάδια/βήματα για την καθυπόταξη και παραπλάνηση του θύματος (Lanning 2010· McAlinden 2006· Winters & Jeglic, 2017). Πρόκειται για μια σύνθετη αλλά ιδιαίτερα «επιμελημένη» διαδικασία, η οποία απαιτεί χρόνο. Ο θύτης γνωρίζει ότι η βιασύνη μπορεί να υπονομεύσει το σχέδιό του, ενώ η υπομονή να οδηγήσει στην «επιτυχή» ολοκλήρωσή του.

Σύμφωνα με το μοντέλο αυτορύθμισης (“Self-Regulation Model”), διακρίνονται δύο βασικές φάσεις κατά την προετοιμασία της επίτευξης του στόχου του δράστη (Elliot, 2017). Η πρώτη («φάση δυναμικότητας») περιλαμβάνει τη σταδιακή δόμηση μιας βαθιάς σχέσης εμπιστοσύνης με το παιδί. Ο ενήλικος επιδιώκει τη διαμόρφωση ενός στενού και ιδιαίτερου δεσμού αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο μερών, τα οποία μοιράζονται προσωπικές εμπειρίες, δυσκολίες και μυστικά. Πρόκειται για ιδιαίτερα σημαντική για τον ανήλικο εμπειρία (Tickle-Degnen, 2006). Δημιουργούνται για τον λόγο αυτό κίνητρα (Callahan, Price & Hilsenroth, 2004), με σκοπό την παγίδευση και «εξαγορά» του μελλοντικού θύματος, στο οποίο προσφέρονται αφειδώς χρήματα, δώρα, ταξίδια ή του παρέχονται ιδιαίτερα προνόμια. Επίσης, υιοθετούνται τακτικές σωματικών και ψυχολογικών διεργασιών, για τη μείωση και την άρση των αναστολών. Παράλληλα, ο θύτης «φροντίζει» επιμελώς την εικόνα του, λαμβάνοντας κάθε μέτρο προστασίας, προκειμένου να απομακρύνει τον κίνδυνο ανακάλυψης της πραγματικής του ταυτότητας.

Στη δεύτερη φάση («φάση γνωστοποίησης»), καθώς ο δρόμος έχει «ανοίξει», ο θύτης θα εφαρμόσει στρατηγικές απευαισθητοποίησης και πειθούς, θα ενισχύσει τη χειριστική του συμπεριφορά, θα φυσιολογικοποιήσει τη σεξουαλική δραστηριότητα και θα αποκαλύψει τις «αγαθές» του προθέσεις, που αποτελούν ουσιαστικά την έμπρακτη απόδειξη της αγάπης του.

Παρά επίσης τις δυσκολίες που αφορούν τόσο τον ακριβή καθορισμό της αλληλουχίας που ακολουθούν τα στάδια αποπλάνησης όσο και των ενδεχόμενων μεταβολών και προσαρμογών τους ανάλογα με την προσωπικότητα του δράστη, η έρευνα επιβεβαιώνει ότι το πιο αναγνωρισμένο διεθνώς και συχνά απαντώμενο μοντέλο παγίδευσης και εξαπάτησης ανήλικων θυμάτων, γνωστό ως “The five-stage Sexual Grooming Model” (SGM), περιλαμβάνει τα εξής στάδια: α) επιλογή του θύματος, β) απόκτηση πρόσβασης και απομόνωσή του,

γ) εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης, δ) απευαισθητοποίηση στη σωματική και σεξουαλική επαφή και, τέλος, ε) «φροντίδα» της σχέσης, συνέχιση και διαρκής επανάληψη της κακοποίησης (Winters & Jelic, 2017).

Η επιλογή του θύματος: «δρυός πεσούσης πας ανήρ ξυλεύεται»

Πρόκειται για το πρώτο σημαντικό βήμα του θύτη, ο οποίος γνωρίζει ότι η ευαλωτότητα αποτελεί το πιο ασφαλές κριτήριο επιλογής. Το σύνολο των ερευνών υπογραμμίζει ότι τα παιδιά επιλέγονται, και μάλιστα πολύ προσεκτικά.

Μια ευάλωτη κατηγορία περιλαμβάνει εκείνα που διαβιούν σε οικογένειες με ελλιπή επίβλεψη, με πλημμελή άσκηση του γονεϊκού ρόλου και έντονη ψυχοσυναισθηματική παραμέληση (Elliott, Browne & Kilcoyne, 1995· Olson, Daggs, Ellevold & Rogers, 2007).

Ιδιαίτερη ευαλωτότητα παρουσιάζουν και τα παιδιά τα οποία ζουν υπό συνθήκες ένδειας ή σε μονογονεϊκές οικογένειες, εκείνα των οποίων η φροντίδα έχει ανατεθεί σε τρίτους, όσα μεγαλώνουν σε ιδρύματα ή σε οικογένειες με ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, ψυχικής υγείας, εθισμού σε ουσίες ή στο αλκοόλ, όπου κυριαρχεί η δυσαρμονία, η αδιαφορία, η βία, η σύγκρουση, ο φόβος και η ανασφάλεια (Jackson et al., 2015· Kaufman, Mosher, Carter & Estes, 2006· Olson et al., 2007).

Οι θύτες επίσης εντοπίζουν ανήλικους που νιώθουν παραμελημένοι, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, βιώνουν κοινωνική απομόνωση, μοναξιά, έντονη ανασφάλεια και, ως εκ τούτου, έχουν μεγάλη ανάγκη για στοργή και αποδοχή (Kaufman et al., 2006· Knoll, 2010). Μια έρευνα απέδειξε ότι το 49% των δραστών επιλέγει παιδιά με χαμηλή αυτοπεποίθηση (Elliot et al., 1995).

Οι ανήλικοι με ιστορικό σεξουαλικής ή και άλλης μορφής κακοποίησης έχουν επίσης αυξημένες πιθανότητες επαναθυματοποίησης, καθώς τείνουν να επιλέγονται συχνότερα από τους θύτες εξαιτίας της προϋπάρχουσας εμπειρίας τους, της μεγάλης ευαλωτότητάς τους, της αυξημένης ανάγκης τους για στοργή και φροντίδα, της έλλειψης μιας υποστηρικτικής οικογένειας και των δύσκολων όρων διαβίωσής τους (Barnes et al., 2009· Swanston et al., 2002· Whittle et al., 2013).

Η σεξουαλική κακοποίηση έχει συσχετιστεί με τη σεξουαλική παρορμητικότητα, την υπερ-σεξουαλικότητα, την ψυχαναγκαστική σεξουαλική συμπεριφορά, την έμμονη διαστρέφουσα σεξουαλική δραστηριότητα και τον σεξουαλικό εθισμό (Slavin et al., 2020).

Ανήλικα ιδίως κορίτσια, με βιώματα πρώιμης σεξουαλικής κακοποίησης, ενδέχεται να αναπτύξουν μια «υπερ-σεξουαλίζουσα» συμπεριφορά, η οποία δεν συνάδει με την ηλικία τους, είναι ωστόσο αποτέλεσμα της σκληρής διαδικασίας της ενηλικίωσής τους.

Η «ενσοτικοποίηση»/«ερωτικοποίηση» του εαυτού με την υπερ-επένδυση στο σεξ αποτελεί έναν επίσης αμυντικό μηχανισμό που επιστρατεύουν τα θύματα, προκειμένου να κατευθύνουν το άγχος τους και να διαχειριστούν το τραύμα τους.

Συχνά μάλιστα θέτουν τον εαυτό τους σε κίνδυνο (Matta Oshima, Jonson-Reid & Seay, 2014· Van Bruggen, Runtz, Kadlec, 2006), καθώς η πρόωπη σεξουαλική τους ωρίμανση, η αδυναμία ελέγχου των παρορμήσεων και η προκλητική τους συμπεριφορά τα καθιστούν πιο εύκολη λεία των επίδοξων δραστών. Το «Φαινόμενο της Λολίτας» ή «το Σύνδρομο της Λολίτας» (από την ηρωίδα του ομώνυμου κλασικού μυθιστορήματος του Vladimir Nabokov, 1955), περιγράφει την ευλωτότητα και τη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά μικρών σε ηλικία κοριτσιών με πρόωπη σεξουαλική έκφραση.

Επίσης, συχνά οι ανήλικοι στρέφονται μετά τη θυματοποίησή τους στο σεξ ως ένα είδος αυτοτραυματισμού. Τα ευάλωτα αυτά θύματα, τα οποία μάλιστα επιδιώκουν τη συνεύρεση, αποτελούν έναν εύκολο στόχο σεξουαλικής χειραγώγησης και εκμετάλλευσης.

Το σεξ ως πράξη αυτοτραυματισμού (“sex as self-injury”/SASI), αποτελεί ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον γνωστικό πεδίο με πλούσια επιστημονική έρευνα στις σκανδιναβικές ιδίως χώρες (Fredlund, 2019· Fredlund & Jonsson, 2023· Fredlund et al., 2017· Jonsson et al., 2019· Jonsson & Mattsson, 2012· Zetterqvist et al., 2018).

Αυτή η ιδιαίτερη μορφή αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς περιγράφει τα έντονα και διαρκή συναισθήματα «κενού», ντροπής, ενοχής, άγχους, απδίας και μίσους, τα οποία βιώνει ένας θυματοποιημένος ανήλικος για τον εαυτό του. Τα εν λόγω συναισθήματα επιβεβαιώνονται και ανακουφίζονται προσωρινά με την επιδιωκόμενη και επαναλαμβανόμενη σεξουαλική του κακοποίηση και ταπείνωση, η οποία τον οδηγεί στον σωματικό και ψυχικό του τραυματισμό (Jenstam & Meissner, 2016). Πρόκειται για μια μορφή αυτορύθμισης αρνητικών συναισθημάτων.

Ανήλικοι αναφέρουν ότι κατέφυγαν μετά την κακοποίησή τους στο σεξ για «να τιμωρήσουν τον εαυτό τους», «να γεμίσουν το κενό», «να τραβήξουν την προσοχή», «να προκαλέσουν έστω και την αντίδραση κάποιου προσώπου» και «να σταματήσουν τον ψυχικό πόνο» (Jonsson et al., 2019). Ο αυτοτραυματισμός αποτελεί έναν τρόπο αντιμετώπισης της εμπειρίας της κακοποίησης, του μίσους για τον εαυτό και της μεγάλης μοναξιάς, η οποία συνδέεται με τη σεξουαλική παραβίαση.

Οι έρευνες επιβεβαιώνουν ότι ένα στα τρία θύματα που παραβιάστηκαν σεξουαλικά κατά το παρελθόν θα βιώσει εκ νέου μια μορφή κακοποίησης κατά τη διάρκεια της παιδικής του ηλικίας, ενώ ένα στα έξι θα επαναθυματοποιηθεί με τον ίδιο τρόπο (Swaston et al., 2002).

Οι δράστες αναζητούν επίσης παιδιά μοναχικά, εσωστρεφή, ιδιαίτερα αθώα, ευκολόπιστα, υπάκουα και συνεπώς εύκολα χειραγωγήσιμα (Conte, Wolf & Smith, 1989· Elliot et al., 1995· Finkelhor, 1994· Olson et al., 2007). Ένας ψυχοσυναισθηματικά αποστερημένος ανήλικος με έντονη ανάγκη για αγάπη, φροντίδα και υποστήριξη αποτελεί τον εύκολο στόχο ενός θύτη που γνωρίζει ότι, προσφέροντάς του ό,τι του λείπει, θα μπορέσει να τον παγιδεύσει και να τον εξαπατήσει δίχως ιδιαίτερη δυσκολία και συνέπειες στο μέλλον. Αυτές ακριβώς τις ρωγμές εκμεταλλεύεται ο ενήλικος, προκειμένου να εισβάλει στον κόσμο του θύματος.

Για τα παραπάνω παιδιά, οι δράστες έρχονται να καλύψουν, υπό τον μανδύα ενός άλλου ρόλου (π.χ. του στοργικού πατέρα), το ψυχοσυναισθηματικό τους «κενό». Τα ίδια βρίσκουν την παρηγοριά και τη στοργή που αναζητούν, οι δράστες ένα εύκολο θήραμα και η οικογένεια του θύματος έναν σημαντικό συμπαράστατη στα προβλήματά της. Άλλωστε, οι θύτες φροντίζουν παράλληλα –όπως ήδη ειπώθηκε– τη σχέση τους με το περιβάλλον του παιδιού. Προσφέροντας «ανιδιοτελώς» τη βοήθειά τους και υποστηρίζοντας τις ανάγκες του, κερδίζουν τη συμπάθεια και μαζί την εμπιστοσύνη των πιο αγαπημένων του προσώπων (Winters & Jeglic, 2017).

Αυξημένη επικινδυνότητα παρουσιάζουν και οι ανήλικοι με όμορφη εξωτερική εμφάνιση, ελκυστικό ντύσιμο, πρόωρη σωματική ωρίμανση ή το αντίθετο (Elliott et al., 1995· Lanning & Dietz, 2014). Έτσι, οι θύτες επιλέγουν συχνά θύματα μικρής ηλικίας, τα οποία δεν μπορούν να αντιληφθούν το τι ακριβώς συμβαίνει, με έντονο το στοιχείο της αθωότητας και της «παιδικότητας», ή ανηλικούς μεγαλύτερης ηλικίας, με αναπτυξιακή ωστόσο ανωριμότητα (Conte et al., 1989). Παιδιά μικρόσωμα, αδύναμα και ισχνά, τα οποία εξ ορισμού αδυνατούν να προστατεύσουν και να υπερασπιστούν τον εαυτό τους, διατρέχουν επίσης αυξημένο κίνδυνο να μπουν στο στόχαστρο του δράστη (Elliott, Browne & Kilcoyne, 1995).

Τα πιο ευάλωτα ωστόσο θύματα είναι εκείνα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες. Παιδιά με ειδικές ανάγκες (Hershkowitz & Lamb, 2007· Jojo et al., 2023· Leeb, 2012· Warraitch, Amin & Rashid, 2021), ασυνόδετοι ανήλικοι (Digidiki & Bhabha, 2018), πρόσφυγες (Jud, Pfeiffer & Jarczok, 2020· Pfeiffer, Sachser, Rohlmann & Goldbeck, 2018) και ανήλικοι Ρομά, (D'Arcy & Brodie, 2015), είτε αδυνατούν να προβάλουν αντίσταση, είτε εκτίθενται διαρκώς σε κινδύνους δίχως την προστασία ενός ενήλικου, είτε λόγω των προβλημάτων τους επιζητούν έντονα την προσοχή και τη φροντίδα κάποιου τρίτου, αποτελώντας τελικά ιδιαίτερα εύκολη βόρα.

Εύκολο επίσης στόχο αποτελούν και οι έφηβοι, οι οποίοι έχουν την τάση να απομακρύνονται από την οικογένειά τους, αποζητώντας την ανεξαρτησία τους, αναζητώντας νέες εμπειρίες και διερευνώντας τη σεξουαλικότητά τους.

Σε αυτήν τη διαδρομή διαμόρφωσης της προσωπικότητάς τους, ο κίνδυνος της χειραγώγησής τους από ενήλικους με ισχυρή και γοητευτική προσωπικότητα είναι υψηλός (Lanning & Dietz, 2014).

Αξίζει σε αυτό το σημείο να τονιστεί ότι κανένα μοντέλο δεν μπορεί να προβλέψει αξιόπιστα την αποπλάνηση ενός ανήλικου θύματος. Υπάρχουν ωστόσο κάποιες συμπεριφορές που μπορεί να υποδηλώσουν αυξημένο κίνδυνο. Πολλοί δράστες έχουν παρουσιάσει περισσότερους από έναν από τους παρακάτω δείκτες συμπεριφοράς (Lanning & Dietz, 2014· Naidoo & Van Hout, 2021· Pollack & MacIver, 2015· Williams, 2015):

Δείκτες επικίνδυνων συμπεριφορών που συχνά αγνοούνται ή παραβλέπονται

- Υπερβολική επίδειξη ενδιαφέροντος για τα παιδιά.
- Έντονη υποστήριξη ιδεαλιστικών απόψεων για αυτά.
- Ικανότητα εντοπισμού των πιο ευάλωτων κατηγοριών.
- Περιορισμένες σχέσεις με συνομηλίκους.
- Συγκεκριμένες προτιμήσεις ηλικίας και φύλου.
- Δραστηριότητες με ανήλικους, οι οποίες αποκλείουν άλλους ενήλικους.
- Δημιουργία συνθηκών και ευκαιριών απομόνωσης έτσι ώστε να παραμείνει ο ενήλικος μόνος με το παιδί.
- Παρεμβατικές και ελεγκτικές συμπεριφορές που παραβιάζουν την ιδιωτικότητα του.
- Επιλογή εργασίας σε περιβάλλοντα με παιδιά (συχνά δε με πολλαπλές ιδιότητες, π.χ. δασκάλου, προπονητή, φροντιστή, εθελοντή κ.ά.).
- Προσπάθεια σύναψης φιλικών σχέσεων με οικογένειες, επιδεικνύοντας μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη δημιουργία μιας στενής σχέσης με τον ανήλικο, παρά με αυτές.
- Προσπάθεια απομάκρυνσης του παιδιού από άλλα αγαπημένα του πρόσωπα.
- Συμμετοχή σε χόμπι και δραστηριότητες που αγαπούν ιδιαίτερα τα παιδιά.
- Χρήση τακτικών χειραγώγησης.
- Προσφορά χρημάτων, δώρων και παροχή ιδιαίτερων προνομίων.
- Φωτογράφιση παιδιών.

***Η απόκτηση πρόσβασης στο θύμα και η απομόνωσή του:
τα δύο πρόσωπα του Ιανού***

Σε αυτήν την κρίσιμη φάση, η οποία αποτελεί τον προάγγελο για όσα θα ακολουθήσουν, στόχος είναι η προσέγγιση και η απομόνωση του θύματος (Lanning, 2010· Olson et al., 2007).

Καθώς η εκπλήρωση του εν λόγω στόχου ενέχει σημαντικές για τον θύτη δυσκολίες, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στην κατασκευή και την εδραίωση ενός προφίλ που θα τον βοηθήσει να κερδίσει την εμπιστοσύνη, για να διασφαλίσει την απρόσκοπτη πρόσβαση στο θύμα του. Ασφαλώς, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο δράστης βρίσκεται ήδη στο περιβάλλον του ανηλίκου, η πρόσβαση είναι πιο εύκολη εξαιτίας της προϋπάρχουσας σχέσης.

Έρευνα απέδειξε ότι η πλειοψηφία των θυτών που διαβιούν με το παιδί, εισέρχονται στο δωμάτιό του αργά το βράδυ ή κατά την απουσία των υπόλοιπων μελών της οικογένειας μπορούν να το προσεγγίσουν οποιαδήποτε στιγμή (Lang & Frenzel, 1988). Επίσης, επιδεικνύουν μεγάλη προθυμία για ανάληψη περισσότερων υποχρεώσεων, όπως, για παράδειγμα, το μπάνιο, την αλλαγή ρούχων, τη βοήθεια στη χρήση της τουαλέτας, την παραμονή στο δωμάτιό του μέχρι να κοιμηθεί, τη συνοδεία σε εξωτερικές δραστηριότητες κ.ά.

Από την άλλη, οι δράστες οι οποίοι δεν ανήκουν στο οικογενειακό περιβάλλον του θύματος περιμένουν υπομονετικά έως ότου δημιουργηθούν οι κατάλληλες εκείνες σχέσεις με τους οικείους του και οι απαραίτητες συνθήκες πρόσβασης. Προσφέρονται να περάσουν χρόνο μαζί με τα παιδιά, να τα φροντίσουν, να τα απασχολήσουν, να τα βοηθήσουν στα μαθήματά τους (Kaufman et al., 2006· Shakeshaft, 2004· Winters & Jeglic, 2017). Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα ότι όχι μόνο γίνονται ιδιαίτερα ευπρόσδεκτοι από την οικογένεια του θύματος, αλλά πολλές φορές η ίδια τους εκχωρεί άκριτα και αβίαστα μια σειρά από δικές της σημαντικές υποχρεώσεις, ενώ παράλληλα τους παρέχει τη δυνατότητα ανάληψης πολλών προσωπικών πρωτοβουλιών.

Αυτή ακριβώς η υπέρμετρη επίδειξη εμπιστοσύνης και η ανεξέλεγκτη παραχώρηση τόσων δικαιωμάτων ανοίγει στον δράστη την κερκόπορτα, διασφαλίζοντάς του την πρόσβαση στο θύμα.

Σε κάποιες άλλες πάλι περιπτώσεις, προσπαθούν να προσεγγίσουν τα παιδιά, προτείνοντάς τους μια βόλτα, προσκαλώντας τα σε μια γιορτή, προσφέροντάς τους χρήματα, δώρα, παιχνίδια, γλυκίσματα, ακόμα και αλκοόλ ή ναρκωτικά (Bennett & O'Donohue, 2014· Mooney & Ost, 2013).

Η «δωροδοκία» με αντάλλαγμα τελικά την κακοποίηση του θύματος φαίνεται να αποτελεί κοινή τακτική. Σε μια εμπειρική μελέτη, οι ίδιοι οι δράστες δήλωσαν ότι προσφέρθηκαν να παίξουν με το θύμα παιχνίδια, να το διδάξουν ένα άθλημα ή ένα μουσικό όργανο, να πάνε μαζί μια εκδρομή ή να του αγοράσουν δώρα (Elliot et al., 1995). Όλες οι έρευνες επισημαίνουν τον σημαντικό ρόλο που φαίνεται να διαδραματίζει η παροχή υλικών ανταμοιβών, οι οποίες δίνονται ουσιαστικά ως ανταπόδοση για την απόκτηση πρόσβασης στο υποψήφιο θύμα, για τη χειραγώγησή του. Πρόκειται συνήθως για την παροχή χρημάτων, την αγορά ακριβών αγαθών (π.χ. επώνυμα κινητά τηλέφωνα, φορητοί υπολογιστές, ρούχα, παπούτσια, κοσμήματα κ.ά.) ή άλλων υπηρεσιών (π.χ.

δυνατότητα ταξιδιών, φοίτησης σε πολυδάπανα ιδιωτικά σχολεία κ.ά.), κατά κύριο λόγο σε παιδιά χαμηλών κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων που έχουν βιώσει έντονη ένδεια (Williams, 2015).

Επιλέγουν επίσης με μεγαλύτερη συχνότητα μονογονεϊκές οικογένειες, με στόχο να υποκαταστήσουν την πατρική φιγούρα, και αναζητούν πλαίσια που προσφέρουν περισσότερες δυνατότητες προσέγγισης παιδιών (Lanning & Dietz, 2014). Πολλές φορές επιλέγουν το επάγγελμά τους και το εργασιακό τους περιβάλλον με βάση αυτό το κριτήριο. Παιδαγωγοί, προπονητές, εργαζόμενοι σε ιδρύματα παιδικής φροντίδας, ΜΚΟ, κατασκηνώσεις, αθλητικές ομάδες κ.ά., υπερεκπροσωπούνται διεθνώς μεταξύ των δραστών (McAlinden, 2006· Owton & Sparkers, 2017· White et al., 2013· Winters & Jeglic, 2017). Ως επιδέξιοι «αλιείς» παιδιών, έχουν καταφέρει να ολοκληρώσουν με επιτυχία το πρώτο τους βήμα.

Επόμενος στόχος μετά τη διασφάλιση της προσβασιμότητας είναι η απομόνωση του θύματος, τόσο η ψυχολογική όσο και φυσική (Winters & Jeglic, 2017). Για τη φυσική του απομόνωση απαιτείται η απομάκρυνση του παιδιού από το οικείο του περιβάλλον –με συνήθη πρόφαση τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες– ή ο περιορισμός του σε έναν συγκεκριμένο χώρο, ο οποίος αποκλείει την παρουσία τρίτων. Η επίτευξη της ψυχολογικής απομόνωσης προϋποθέτει πιο σύνθετες τεχνικές, όπως, για παράδειγμα, την επίδειξη ιδιαίτερης συμπάθειας προς το υποψήφιο θύμα, την ενθάρρυνσή του, την τόνωση της αυτοεκτίμησής του, τη διαφοροποίησή του από τους άλλους συνομήλικούς του, τη διακριτική του μεταχείριση έναντι αυτών, τα κομπλιμέντα και την υποστήριξη της υπεροχής του, με στόχο τη συναισθηματική του απομάκρυνση από εκείνους (Lorenzo-Dus & Izura, 2017). Έτσι, για παράδειγμα, ένας πατέρας επιτρέπει στο παιδί του τη συμμετοχή του σε δραστηριότητες, κάτι που έως τότε του είχε αρνηθεί (Naidoo & Van Hout, 2021), ένας προπονητής επιλέγει να προσφέρει σε έναν/μία συγκεκριμένο/η αθλητή/τρια του σημαντικές δυνατότητες διάκρισης, τις οποίες υπό άλλους όρους δεν θα ήταν εφικτό να προσφέρει (Cence & Brackenridge, 2001), και ένας υπεύθυνος ιδρύματος παιδικής φροντίδας παρέχει ειδική μεταχείριση, σε ανήλικο/η φιλοξενούμενο/η με την παραχώρηση ιδιαίτερων προνομίων. Στις παραπάνω περιπτώσεις, τα προαλειφόμενα θύματα, νιώθοντας μεγάλη υποχρέωση και ευγνωμοσύνη, δεν θα προβάλουν στη συνέχεια καμία αντίσταση στον «ευεργέτη» τους, ο οποίος ήταν τόσο καλός και γενναιόδωρος μαζί τους, και ως εκ τούτου οφείλουν να τον υπακούσουν (Bennett & O'Donohue, 2014).

Με την απομόνωση του θύματος, το έδαφος έχει προετοιμαστεί για το επόμενο βήμα.

Η εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης: η δύναμη της σαγήνης στη δημιουργία μιας πολλά υποσχόμενης νέας «φιλίας»

Πρόκειται για ένα στάδιο εξαιρετικής σημασίας, καθώς αποτελεί το «κλειδί» για την επίτευξη του τελικού στόχου του επίδοξου δράστη, τον θεμέλιο λίθο για την «επιτυχή» έκβαση του σχεδίου του. Όπως ορθά έχει υπογραμμιστεί, αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα της διαδικασίας της αποπλάνησης (Salter, 1995).

Η σχέση την οποία χτίζει υπομονετικά και προσεκτικά ο μελλοντικός θύτης, καλλιεργώντας την καθ' όλη τη διάρκεια της αποπλάνησης, αποτελεί ουσιαστικά τον δούρειο ίππο για την ψυχολογική χειραγώγηση του θύματος.

Μπορεί δε να πάρει ιδιαίτερες μορφές. Σε μια ρομαντική σχέση, η οποία καλλιεργείται συχνότερα με κορίτσια, για να νιώσουν όμορφα, ο δράστης φλερτάρει το θύμα του, προσπαθώντας να το συγκινήσει. Σε μια σχέση δασκάλου – μαθητή, ο ενήλικος αναλαμβάνει τον ρόλο του μέντορα, συμβουλευοντας το παιδί σε ζητήματα που το απασχολούν. Τέλος, η δημιουργία αυταρχικών εξουσιαστικών σχέσεων, παρά την ύπαρξη οικειότητας μεταξύ των δύο μερών, αποσκοπεί στην εξαρχής καθυπόταξη, έλεγχο και εκφοβισμό του θύματος (NSPCC, 2020).

Ο ενήλικος καταβάλλει κάθε προσπάθεια προκειμένου να μοιράζεται όσο το δυνατόν περισσότερο από τον χρόνο του με το παιδί. Επιδιώκει το χτίσιμο μιας φιλίας, προσαρμόζοντας τις τακτικές του στην ηλικία του, στις τυχόν αδυναμίες και ιδιαιτερότητές του (Lanning, 2010· Winters & Jeglic, 2017). Επιδεικνύοντας μεγάλο ενδιαφέρον για τις ανάγκες, τα προβλήματα και τα μυστικά του, προθυμοποιείται να παράσχει αφειδώς τη βοήθειά του και τη συναισθηματική του υποστήριξη (McAlinden, 2006).

Η σταδιακή παραβίαση της ιδιωτικότητας του θύματος αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να εισβάλει στην προσωπική του ζωή. Από την ανεξέλεγκτη είσοδο στο δωμάτιό του ή στο μπάνιο, μέχρι την άσκηση διαρκούς ελέγχου σε ό,τι κάνει, καταφέρνει τελικά να «ανοίξει όλες τις πόρτες», διευκολύνοντας την πορεία έως τη σεξουαλική του παραβίαση.

Είναι ενδεικτικό ότι το 70% των θυμάτων με εμπειρίες σεξουαλικής κακοποίησης κατά την παιδική τους ηλικία αναφέρουν ότι ο θύτης τους μπήκε «κατά λάθος» στο υπνοδωμάτιό τους ή στο μπάνιο, ενώ γδυνόντουσαν. Τους ζήτησε επίσης να διερευνήσει το σώμα τους «για να δει πώς αναπτύσσεται». Το ένα τέταρτο, μάλιστα, των θυμάτων ανέφερε ότι ο δράστης τους άλειφε –όταν ήταν μόνοι τους– με λοσιόν ή κρέμα (Berliner & Conte, 1990).

Με τεχνικές αποκοπής από το οικείο και φιλικό του περιβάλλον, αποσκοπεί παράλληλα στη δημιουργία μιας σχέσης εξάρτησης στην οποία μόνο ο ίδιος μπορεί να τον κατανοήσει, να τον υποστηρίξει και να τον βοηθήσει σε ό,τι τον απασχολεί, υποστηρίζοντάς τον. Με την πρόφαση ότι ο περίγυρος μπορεί να ζηλέψει τη σχέση τους, τον πείθει να την κρατήσει μυστική (Carter, 2021).

Έτσι, καταφέρνει παράλληλα να αποκόψει και να απομονώσει το θύμα από την οικογένειά του, τους φίλους του ή άλλα πρόσωπα στα οποία θα μπορούσε να αποκαλύψει το μυστικό του και να αναζητήσει βοήθεια (McElvaney, 2019).

Διεισδύοντας περίτεχνα στα μύχια του θύματος και εκμεταλλευόμενος κάθε παρεχόμενη πληροφορία, ο θύτης αποκτά τα εργαλεία εκείνα που θα τον βοηθήσουν στην ευκολότερη παγίδευση, στην κάμψη των τυχόν αντιστάσεων και την εξασφάλιση της σιωπής του (Katz & Barnetz, 2015).

Απώτερος στόχος είναι η διαμόρφωση ενός κλίματος βαθιάς οικειότητας και μιας σχέσης αποκλειστικότητας και μοναδικότητας, η οποία κάνει τα παιδιά να νιώθουν ξεχωριστά, μειώνοντας τις αναστολές τους (McAlinden, 2006· Mooney & Ost 2013). Για τον λόγο αυτόν, ο θύτης καλλιεργεί διαρκώς το προφίλ μιας στοργικής και υποστηρικτικής φιγούρας που φροντίζει όσο συχνότερα μπορεί τη σχέση του με το παιδί.

Ενδιαφέρεται για τις επιδόσεις του στο σχολείο, τις δραστηριότητές του, τις αγαπημένες του φίλιες, δημιουργώντας την αίσθηση ενός διαρκώς διαθέσιμου φίλου-μέντορα. Εξακολουθεί δε να «τροφοδοτεί» τη σχέση με την παροχή δώρων και την παραχώρηση προνομίων (McAlinden, 2006· Winters et al., 2020). Αποτέλεσμα αυτής της «συναισθηματικής στρατολόγησης» είναι, πράγματι, η δημιουργία συναισθημάτων αγάπης για τον νέο αυτόν πολύτιμο φίλο, που συχνά μάλιστα φτάνει μέχρι και την ειδωλοποίησή του, ιδίως εάν πρόκειται για παιδιά που έχουν βιώσει ψυχοσυναισθηματική παραμέληση και αποστέρηση. Μην μπορώντας να αντισταθούν στο πολύτιμο αυτό δώρο, παρασύρονται από «το τραγούδι των Σειρήνων», ανυποψίαστα για τους κινδύνους που караδοκούν.

Αυτό είναι δε πιθανότερο να συμβεί όταν οι δράστες εκπροσωπούν για τα παιδιά πρόσωπα ιδιαίτερης εξουσίας, όπως, για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί, οι προπονητές, οι ιερείς κ.ά. Το παιδί διαμορφώνει κατ' αυτόν τον τρόπο έναν εξαιρετικά ισχυρό δεσμό με τον θύτη του, μια βαθιά συναισθηματική σχέση, την οποία δεν θέλει να χάσει, κάνοντας τα πάντα για να τη διατηρήσει, αδυνατώντας να αρνηθεί την ικανοποίηση ακόμα και των πιο ειδικών αιτημάτων του (Whittle et al., 2013). Η διαρκής ανατροφοδότηση και η ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση της εμπιστοσύνης, αλλά και του θαυμασμού του προς τον ενήλικο –με τον οποίο τελικά ταυτίζεται– το οδηγεί ολοένα και περισσότερο στην παγίδευσή του στο «αλιευτικό δίκτυο», στο οποίο το ενέπλεξε, και στη δημιουργία μιας αναπόδραστης πια κατάστασης.

Έρευνες έχουν επιβεβαιώσει ότι κάποιοι δράστες δίνουν ακόμα και παράνομες ουσίες σε εφήβους, είτε οδηγώντας τους σε μια κατάσταση βαθιάς χαλάρωσης, κάμπτοντας κάθε αντίσταση, είτε επιδιώκοντας την εξάρτησή τους, καθιστώντας τους πιο ευάλωτους στον έλεγχο και τη χειραγώγηση (Bennett & O'Donohue, 2014).

Δίνοντας την εικόνα ενός χαρισματικού, γοητευτικού και καλοπροαίρετου ενηλίκου, κερδίζουν εύκολα και την εμπιστοσύνη του περιβάλλοντος του παιδιού, το οποίο αποτελεί έναν παράλληλο για εκείνους στόχο. Πρόκειται αναμφίβολα για μια σαγηνευτική προσωπικότητα, η οποία, όπως έχει υποστηριχθεί, έχει ταυτιστεί με τον ναρκισσισμό (Baudrillard, 1979).

Αυτό ακριβώς το στοιχείο της σαγήνης βρίσκεται στον πυρήνα της αποπλάνησης, καθώς «τυφλώνει» το θύμα, οδηγώντας το σε μια συναισθηματική μέθη, ψυχική εξάρτηση και απατηλή εξιδανίκευση του μελλοντικού θύτη του.

Η διατήρηση μιας σταθερής επικοινωνίας με την οικογένεια του θύματος, η οποία νιώθει ευγνωμοσύνη για την παρουσία του θύτη στη ζωή του παιδιού, διευκολύνει την αποπλάνηση και της ίδιας, ανοίγοντας τον δρόμο για την τελική παγίδευση και καθυπόταξη του ανηλίκου.

Τρόποι κοινωνικής πειθούς και σταδιακής εξαπάτησης του θύματος

«Αμοιβαιότητα»	Ανταπόδοση μετά τη λήψη στοργής, φροντίδας και δώρων (αύξηση πιθανότητας συμμόρφωσης με τα «αιτήματα» του θύτη).
Δέσμευση/ Συνέπεια	Δέσμευση και επίδειξη συνέπειας σε όλες τις απαιτήσεις του δράστη (σταδιακή κλιμάκωση).
Εξουσία	Σεβασμός και εμπιστοσύνη στην εξουσία και την αυθεντία του.
Κοινωνική επιρροή	Εξάρτηση και καθοδήγηση του θύματος, αποτέλεσμα της άσκησης επιρροής του θύτη.
Αποκλειστικότητα	Οικειότητα και μοναδικότητα στη σχέση ενηλίκου – ανηλίκου.
Ταύτιση	Ταύτιση με τον ενήλικο, εμπιστευτικότητα και μυστικότητα.

(Williamson, 2022)

«Θέλω να σου δείξω την αγάπη μου»: η απευαισθητοποίηση του θύματος στη σωματική και σεξουαλική επαφή

Επόμενος στόχος, μετά την εξασφάλιση της πλήρους αποδοχής του δράστη και της θεμελίωσης μιας βαθιάς σχέσης εμπιστοσύνης μαζί του, είναι η φυσιολογικοποίηση κάθε είδους επαφής, προκειμένου να καμφθούν στη συνέχεια οι αντιδράσεις του θύματος. Πρόκειται για το στάδιο της τελικής προετοιμασίας του, λίγο πριν την «υφαρπαγή» και την ψυχική του εξόντωση, η οποία αποσκοπεί παράλληλα και στην ψυχολογική του απευαισθητοποίηση.

Η συζήτηση θεμάτων σεξουαλικής φύσης αποσκοπεί στην εκτίμηση των αντιδράσεων του ανηλίκου, την αξιολόγηση της δεκτικότητάς του, την αλλαγή των γνωστικών σχημάτων που έχει έως εκείνη τη στιγμή υιοθετήσει και

τη θετική παρουσίαση της ερωτικής πράξης με ενηλίκους (Berliner & Conte, 1990).

Με τη διαστρέβλωση κοινά αποδεκτών αρχών και αξιών, επιδιώκεται η αναδόμηση των αντιλήψεων του θύματος, η αντίληψη της σεξουαλικής συνεύρεσης ως μιας φυσιολογικής έκφρασης αγάπης προς τα παιδιά, η υποχρέωση των ενηλίκων στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των ανηλίκων (π.χ. ποια είναι η λειτουργία των γενετικών οργάνων, πώς τελείται η σεξουαλική πράξη κ.ά.) και εν τέλει η προετοιμασία αποδοχής των όσων θα ακολουθήσουν (Naidoo & Van Hout, 2021· Ward et al., 1995a). Συχνά, η έκθεσή του σε πορνογραφικό υλικό αποσκοπεί στην εξοικειώσή του με εικόνες σεξουαλικής δραστηριότητας. Δικαιολογείται δε ως μέρος της διαπαιδαγώγησής του, στο πλαίσιο μάλιστα της οποίας τα αγγίγματα βοηθούν στην καλύτερη εμπειρική «εκμάθηση» (Leclerc et al., 2009· Bennet & O'Donohue, 2016).

Η όλη διαδικασία ακολουθεί μια σταδιακή διαβάθμιση, η οποία ξεκινά με την απική επαφή, κλιμακώνεται προσεκτικά και κορυφώνεται με την παραβίαση της γενετικής ελευθερίας του ανηλίκου. Ο θύτης θα προσπαθήσει να εξοικειώσει τον ανήλικο με τη φυσική αφή, απενοχοποιώντας το άγγιγμα.

Έτσι, προηγείται η εισαγωγή επαφών φαινομενικά αθώων και ευρέως κοινωνικά αποδεκτών, όπως, για παράδειγμα, τα «τυχαία» αγγίγματα, τα πειράγματα, οι αγκαλιές, τα χτυπήματα στην πλάτη ή τα οπίσθια, τα παιχνίδια γαργαλήματος ή πάλης και άλλες σχετικές συμπεριφορές, με στόχο τη σωματική απευαισθητοποίηση του παιδιού, το οποίο, όχι μόνο δεν μπορεί να αντιληφθεί τον ανάρμοστο χαρακτήρα τους, αλλά, αντίθετα, τις θεωρεί ως εκφράσεις τρυφερότητας και οικειότητας (Elliot, 2017· Lang & Frenzel, 1988· Leclerc et al., 2009· McAlinden, 2006· Raine & Kent, 2019· Winters & Jelic, 2017). Πρόκειται για μια καλυμμένη, ύπουλη και δυσδιάκριτη παραβίαση, καθώς η φύση των εν λόγω πρακτικών δεν μπορεί να χαρακτηριστεί εύκολα ως σεξουαλική.

Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούν τα αγγίγματα του δράστη στα ευαίσθητα σημεία του παιδιού κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων, με τρόπο που να φαίνεται ότι έγιναν τυχαία και δίχως κανέναν στη συνέχεια σχολιασμό, αποπροσανατολίζοντας το θύμα. Ο κίνδυνος εκμετάλλευσης της αδυναμίας του θύματος να αναγνωρίσει τα επιλήψιμα αγγίγματα είναι αυξημένος στην περίπτωση εκείνη κατά την οποία η σωματική επαφή με τον ενήλικο επιβάλλεται λόγω των ιδιαίτερων περιστάσεων (π.χ. ο προπονητής ο οποίος ακουμπά το σώμα του θύματος για να διορθώσει μια άσκηση ή ο αθλητής/φυσιοθεραπευτής για να εφαρμόσει θεραπευτικές τεχνικές μετά από τραυματισμό του/της αθλήτη/τριας). Στις περιπτώσεις αυτές, ο δράστης δράττεται της ευκαιρίας, καθώς η φύση του ρόλου του αποτελεί το καλύτερο προκάλυμμα (Bjørnseth & Szabo, 2018· Cense & Brackenridge, 2001· Staller, 2012· Marks, 2013).

Των ίδιων περιστάσεων επωφελούνται συχνά και μέλη της οικογένειας, όπου η φυσική επαφή με το παιδί (όπως π.χ. φιλιά, χάρδια, αγκαλιές, μπάνιο με το παιδί κ.λπ.) θεωρείται φυσιολογική και αναμενόμενη (Bennet & O'Donohue, 2016· Naidoo & Van Hout, 2021).

Όπως ωστόσο ορθά τονίζεται, εδώ βρίσκεται το σημείο έναρξης της κακοποίησης του θύματος, καθώς οι παραπάνω συμπεριφορές προκαλούν την ηδονή και τη σεξουαλική διέγερση του δράστη. Το στάδιο αυτό της απευαισθητοποίησης, με τις επιμέρους συμπεριφορές που υιοθετεί, αποτελεί συχνά αφ' εαυτού κακοποίηση (Lanning, 2018). Σιγά σιγά, η μεγάλη συχνότητα των «τυχαίων» αγγιγμάτων οδηγεί στην κανονικοποίησή τους, ανάβοντας το πράσινο φως για την επέκταση σε πιο παρενοχλητικές, παρεμβατικές και παραβιαστικές συμπεριφορές (Plummer, 2018).

Άλλες σχετικές στρατηγικές περιλαμβάνουν το κρυφτό στο σκοτάδι, το γυμνό κολύμπι ή τα «παιχνίδια» μέσα στη θάλασσα, τα οποία επιτρέπουν το άγγιγμα (π.χ. «πατιές», βουτιές, πειράγματα με το μαγιά κ.λπ.), το στέγνωμα του σώματος του παιδιού με πετσέτα μετά το μπάνιο, την παρακολούθησή του κατά το ντύσιμό του, την περιποίηση ενός τραύματος, το μασάζ, το strip rocker και άλλα σχετικά «παιχνίδια», τη χρήση ακατάλληλης φρασεολογίας και προκλητικού λεξιλογίου, τα σεξιστικά και «βρώμικα» αστεία κ.ά. (Knoll, 2010· Lanning, 2010· McAlinden, 2006· Whittle et al., 2013· Winters & Jeglic, 2017, 2022· Winters et al., 2020).

Ο στόχος των παραπάνω τεχνικών είναι διττός: η σεξουαλική διέγερση του δράστη (Lanning, 2018· Salter, 2013) και η αποπλάνηση του θύματος μετά από την «κατάλληλη» προετοιμασία του.

Η συχνότητα σωματικών αγγιγμάτων αυξάνει και η φύση τους αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου σταδιακά, μέχρι να εξασφαλιστεί η «ομαλή» πρόσβαση στη σεξουαλική κακοποίηση του έως τότε ανυποψίαστου παιδιού.

Η επιστράτευση χειριστικών επίσης φράσεων (π.χ. «*Αν πραγματικά με αγαπάς, θα με αφήσεις να το κάνω*», «*Θέλω να σου δείξω την αγάπη μου*», «*Όλα αυτά αποδεικνύουν πόσο ξεχωριστός/ή είσαι για εμένα*» κ.ά.), προκειμένου να εξαναγκάσουν το παιδί να συμμορφωθεί με τις επιθυμίες του θύτη, αποτελούν κοινό τόπο (Conte et al., 1989).

Το στάδιο αυτό ολοκληρώνεται με την τέλεση ασελγών ή άλλων γενετήσιων πράξεων. Ο δράστης, στη φάση αυτή, επιστρατεύει όλη του την ισχύ, προκειμένου να ακινητοποιήσει το θύμα του και να κάμψει οποιαδήποτε ενδεχόμενη αντίσταση, προκαλώντας συχνά έντονο πόνο, στα μικρότερα ιδίως παιδιά (Richter & Higson-Smith, 2004). Η γενετήσια αυτοδιάθεση του ανηλίκου, που βρίσκεται αναμφίβολα σε καθεστώς «αδυναμίας» εξαιτίας της σχέσης εξάρτησης με τον δράστη, τελικά παραβιάζεται και ο αρχικός στόχος του σαγηνευτή επιτυγχάνεται.

Το σαγηνευόμενο θύμα έρχεται αντιμέτωπο με την οδύνη και την απέραντη ψυχική του ερήμωση. Η «απομάγευση» της μέχρι πρότινος απαιτηλής σχέσης που ζούσε και η μετωπική σύγκρουση με την πραγματικότητα, συρρικνώνουν δραματικά τον εσωτερικό του κόσμο, τον οποίο αντιλαμβάνεται ότι κατακερματίζεται.

Η σεξουαλική του κακοποίηση συνήθως έχει περιλάβει εξαναγκασμό σε πράξεις με ή χωρίς επαφή/αγγίγματα των δύο μερών (π.χ. επίδειξη γεννητικών οργάνων, αυνανισμό, παρακολούθηση πορνογραφικού υλικού ή την παραγωγή αυτού με τη φωτογράφιση του παιδιού σε ερωτικές στάσεις, υποχρεωτική θέαση των σεξουαλικών πράξεων τρίτων προσώπων κ.ά.), οποιοδήποτε είδος διείσδυσης, υποχρεωτική σεξουαλική συνεύρεση με άλλους ανηλίκους κ.ά. (Hall, Mathews & Pearce, 2002· Richter & Higson-Smith, 2004).

Η σεξουαλική θυματοποίηση των παιδιών μπορεί συνεπώς να εκτείνεται σε ένα φάσμα των σεξουαλικών πράξεων –από φιλία έως συνουσία– οι οποίες είναι «φυσιολογικές» και αναμενόμενες μεταξύ ενηλίκων που συναινούν. Ενδέχεται ωστόσο να περιλαμβάνει και αποκλίνουσες σεξουαλικές συμπεριφορές, όπως, για παράδειγμα, φετιχισμό, ούρνηση, αφόδευση, σεξουαλικό μαζοχισμό ή σαδισμό κ.ά. (Lanning & Dietz, 2014). Η πρόωγη ενημέρωση των παιδιών στο πλαίσιο της σεξουαλικής τους διαπαιδαγώγησης είναι κομβικής σημασίας για την πρόληψη της σεξουαλικής τους παραβίασης.

Έχει ενδιαφέρον ότι ενήλικοι που κακοποίησαν σεξουαλικά παιδιά επικαλούνται συχνά την έλλειψη επίγνωσης της άνομης συμπεριφοράς τους («δεν αποπλάνησα κανέναν», «φαινόταν να με συμπαθεί»), τη συναίνεση του θύματος («φαινόταν ότι με ήθελε»), αρνούμενοι τη συνειδητή υιοθέτηση μιας στρατηγικής προετοιμασίας των θυμάτων τους (Pruitt, Wolf & Leet, 2023).

Τα δε θύματα, στην ενήλικη πια ζωή τους, περιγράφουν τον δράστη του οικογενειακού τους περιβάλλοντος ως κάποιον με δύο ξεχωριστές και εντελώς αποσυνδεδεμένες προσωπικότητες που συνυπήρχαν, με αποτέλεσμα την πρόκληση μεγάλης σύγχυσης. Η κακοποιητική εμφανιζόταν μόνο κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής πράξης, ενώ την υπόλοιπη μέρα, και σε όλες τις άλλες δραστηριότητες, υπερείχε η «φροντιστική» προσωπικότητα. Όπως πολύ χαρακτηριστικά αναφέρουν, ήταν εξαιρετικά δύσκολο να κατανοήσουν πώς ο βίαιος «νυχτερινός πατέρας» ήταν ο στοργικός «μπαμπάς της ημέρας».

Η αμφιθυμία των θυμάτων συμπυκνώνεται πολύ παραστατικά στην πρόταση: «*Τον αγαπούσα και τον μισούσα στην ίδια ανάσα που έπαιρνα κάθε φορά*» (Tener, 2021). Σημειώνουν μάλιστα ότι, τότε στην αντίληψή τους, ο «μπαμπάς της νύχτας» δεν ήταν απαραίτητα «κακός», καθώς μερικές φορές ήταν πιο τρυφερός και στοργικός κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής παραβίασης απ' ό,τι κατά τη διάρκεια της καθημερινότητας (Tener, 2018).

Αυτή ακριβώς η λήψη του διπλού μηνύματος αποπροσανατολίζει, μπερδεύει και αναστατώνει το θύμα. Το ίδιο ισχύει και στις περιπτώσεις εκείνες

κατά τις οποίες ο θύτης δεν αποτελεί μέλος της οικογένειας, αλλά πρόκειται για ένα γνώριμο και ιδιαίτερα αγαπητό στο παιδί πρόσωπο. Την αμφιθυμία αυτή των θυμάτων αυξάνει το χάσμα που υπάρχει ανάμεσα στην απεικόνιση του δράστη στα μάτια των τρίτων ως ενός ευπόληπτου προσώπου και στη δική τους προσωπική αντίληψη για αυτόν.

Συνήθειες συμπεριφοράς του δράστη, η αναγνώριση των οποίων μπορεί να βοηθήσει στην αποκάλυψη της αλήθειας

- Επίδειξη υπέρμετρα στοργικής συμπεριφοράς προς το παιδί.
- Προφανής προνομιακή μεταχείριση έναντι άλλων.
- Αποδοχή ακριβών κατά κανόνα δώρων, τα οποία τού προσφέρονται αποκλειστικά ως αντάλλαγμα για την αποπλάνησή του.
- Υπερβολικός χρόνος αφιέρωσης στο παιδί, κατά τον οποίο είναι μόνο με τον δράστη, εκτός ομαδικών δραστηριοτήτων.
- Παραβιάσεις της ιδιωτικότητάς του και επιδίωξη παραμονής σε ιδιωτικούς χώρους.
- Χρήση κομπλιμέντων, ερωτοτροπία και φλερτ.
- Προθυμοποίηση για τη μεταφορά του παιδιού προς ή από τις δραστηριότητές του.
- Δημιουργία μιας σχέσης δασκάλου/μέντορα – μαθητή.
- Δημιουργία στενών σχέσεων με το οικογενειακό του περιβάλλον.
- Συχνές τηλεφωνικές κλήσεις και αποστολή μηνυμάτων.
- Πρόκληση σύγχυσης στο παιδί για τα όσα λαμβάνουν χώρα.
- Δημιουργία αλληλοσυγκρουόμενων συναισθημάτων για τον δράστη.
- Έντονη αμχανία και ενοχή για τη συμμετοχή τους σε σεξουαλικές πράξεις.
- Έκφραση έντονων συναισθημάτων φόβου, άγχους και ανασφάλειας. Βίωση του συναισθήματος της προδοσίας και εξαπάτησης από ένα τόσο αγαπημένο πρόσωπο.

Η «υφαρπαγή» και η διατήρηση των «κεκτημένων»: η αναγέννηση του φοίνικα από τις στάχτες του

Η βασική επιδίωξη του επόμενου βήματος του θύτη είναι, αφενός μεν, η διασφάλιση της απόκρυψη της κακοποίησης με την τήρηση απόλυτης μυστικότητας από την πλευρά του θύματος, αφετέρου δε, η συνέχιση της παραβίασης (Craven et al., 2006· Winters et al., 2020). Είναι σημαντικό για εκείνον να εκτιμήσει τον ενδεχόμενο κίνδυνο της κακοποιητικής του συμπεριφοράς και να ελέγξει τον βαθμό εμπιστοσύνης που μπορεί να έχει στο θύμα του (Whittle et al., 2013).

Κομβικό σημείο στο στάδιο αυτό είναι η διατήρηση του μυστικού και η διάβιου αποσιώπησή του. Για τον λόγο αυτό άλλωστε, ο θύτης έχει επιλέξει εξαρχής παιδιά τα οποία είναι πιο πιθανό να μην αποκαλύψουν τη μελλοντική τους θυματοποίηση, έχει δημιουργήσει μια έντονα άνιση/ασύμμετρη σχέση ισχύος και έχει υιοθετήσει ένα προφίλ εξουσίας.

Η ενθάρρυνση του παιδιού στην απόκρυψη των όσων έλαβαν χώρα, οι «προκαταβολικές» τιμωρίες που συχνά περιλαμβάνουν και τη σωματική κακομεταχείριση, η μετακύλιση της ευθύνης, η δημιουργία τύψεων και ενοχών για τα προνόμια που απόλαυσαν και την «ειδική μεταχείριση» που δέχτηκαν, η εδραίωση της αντίληψης της κανονικότητας των τεκταινομένων, η έκφραση και εκδήλωση υπερβολικής αγάπης, με σκοπό την άμβλυση των δυσάρεστων συναισθημάτων που προκλήθηκαν και τον αποπροσανατολισμό του θύματος, και η δωροδοκία/δωροληψία ως μέσα εξαγοράς της σιωπής του, αποτελούν τις συνθετέστερες μακιαβελικές πρακτικές που επιστρατεύει ο ενήλικος σ' αυτό το στάδιο (Bennett & O'Donohue, 2014· Elliot, 2017· Harms & van Dam, 1992· Lang & Frenzel, 1988· Nicol et al., 2022· Salter, 1995· Shakeshaft, 2004· Wolf & Pruit, 2019).

Ομοίως, η χρήση απειλών που ξεκινούν από την πρόκληση σωματικής βλάβης του θύματος (π.χ. «*Θα σου κόψω τα δάχτυλα*») έως την αφαίρεση της ζωής του ίδιου ή/και των αγαπημένων του προσώπων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, αποτελούν κοινό τόπο (Berliner & Conte, 1990· Faller, 1988).

Τέλος, οι απειλές μπορεί να αφορούν και τον ίδιο τον δράστη (π.χ. «*Θα φταις εσύ εάν αυτοκτονήσω*», «*Θα μπω στη φυλακή εξαιτίας σου*», «*Εσύ θα έχεις την ευθύνη εάν με σκοτώσουν*» κ.ά.).

Στο παιδί καλλιεργείται έντονα η αντίληψη ότι η υποχρέωσή του να υπακούει και να συμμορφώνεται με τις απαιτήσεις του δράστη απορρέει από την αποδοχή όλων των αγαθών και των προνομίων που αφελώς οικειοποιήθηκε. Συνεπώς, η κακοποίηση αποτελεί ένα είδος ανταλλάγματος για τα όσα «ωφελήθηκε» (Young, 1997).

Καθώς απώτερος στόχος είναι η εξασφάλιση της σιωπής του θύματος, ο δράστης υπενθυμίζει παράλληλα τις αρνητικές συνέπειες για το ίδιο και την οικογένειά του: θα τιμωρηθεί για τους ψευδείς ισχυρισμούς του, καθώς δεν θα γίνει πιστευτό, θα πληγώσει τους γονείς του ανεπανόρθωτα, θα οδηγήσει στη διάλυση της οικογένειάς του (ιδίως σε περίπτωση κατά την οποία ο δράστης είναι μέλος της) κ.ά.

Καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της μυστικότητας διαδραματίζει το οικογενειακό πλαίσιο και η επίδραση που μπορεί να ασκήσει στο θύμα. Έρευνες έδειξαν ότι σε μεγάλο ποσοστό η οικογένεια αποτέλεσε το κύριο εμπόδιο αποκάλυψης του μυστικού για τη διάσωση της πατρικής φιγούρας (Berliner & Conte, 1990· Terner, 2018).

Ακόμα και η αιμομειξία μπορεί να παρουσιαστεί από τη μητέρα ως μια παιγνιώδης προσέγγιση, μια απολύτως φυσική πράξη (μέρος της γονικής φροντίδας), μια απλή παρεξήγηση ή ως μια ερωτική συνεύρεση, η οποία αποτελεί για τον ανήλικο μια εμπειρία που θα ήταν πολύ πιο αρνητική, εάν στη θέση του οικείου προσώπου ήταν ένας ξένος. Το θύμα καλείται να θυσιαστεί, αποσιωπώντας την κακοποίησή του και αποφεύγοντας τη δημόσια κατακραυγή, την «αποκαθήλωση» της καλής δημόσιας εικόνας της οικογένειάς του και τη διάλυσή της, ιδίως σε περιπτώσεις αιμομειξίας. Επιζώντες κακοποίησης αναφέρουν ότι αποκλείστηκαν όταν η οικογένεια έμαθε το μυστικό τους, τοποθετήθηκαν πολύ χαμηλά στην ιεραρχία της και στη συνέχεια βρέθηκαν αντιμέτωποι με την πολύ ισχυρή συμμαχία που ανέπτυξαν μεταξύ τους τα υπόλοιπα μέλη της. Η καλή δημόσια οικογενειακή ταυτότητα διατηρήθηκε, ο δράστης εξακολούθησε να παρουσιάζεται ως ένα πρόσωπο υψηλού κύρους και το θύμα κλήθηκε να αναγεννηθεί από τις στάχτες του (Tener, 2018).

Αυτή η δυναμική που δημιουργείται στους κόλπους της οικογένειας οδηγεί στο ανομολόγητο (Katz & Field, 2022). Η επιλογή της αποφυγής της αποκάλυψης και της αποσιώπησης της πράξης αποσκοπεί στην προστασία όλης της οικογένειας, και ιδίως του δράστη και της μητέρας του θύματος (Crisma et al., 2004· Foster & Hagedorn, 2014· Jensen et al., 2005). Είναι ο πατριαρχικός αυτός σκοταδισμός που ευθύνεται κυρίως για την αποσιώπηση, την απόκρυψη και την καταδίκη του παιδιού να ζήσει στη συνέχεια με μια ανεπούλωτη λαβωματιά. «Στην καρδιά κάθε ψυχικού τραυματισμού βρίσκεται το βίωμα της ψυχικής εκμηδένισης του υποκειμένου» (Μάτσα, 2007).

Την κύρια ωστόσο ευθύνη για τη νοσηρή αυτή λειτουργία της οικογένειας, η οποία φαίνεται να υιοθετεί συνθήως το ίδιο μοτίβο, φέρει το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο (Sorsoli, Kia-Keating & Grossman, 2008). Η μυστικότητα προστατεύει από την ντροπή, την απόρριψη, τον στιγματισμό την κοινωνική κατακραυγή και τη μιντιακή εκμετάλλευση. Προσφέρει μια ασφαλή καταφυγή:

«Είχα δώσει όρκο με τον εαυτό μου ότι δεν θα μιλήσω ποτέ, ότι αυτό θα το κουβαλάω μέσα μου μέχρι την τελευταία μου πνοή! Γιατί; Γιατί ήξερα ότι κανείς δεν θα με πιστέψει, ότι όλοι θα με κατηγορήσουν, ότι όλοι θα με δείχνουν με το δάχτυλο, ότι όλοι θα λένε “ήθελε και τα έπαθε”, “μα δεν την έβλεπες πώς κυκλοφορούσε;” “Αυτή τον προκάλεσε”, “και πολλά αλλά τέτοια. Με το παιδικό μυαλό που είχα τότε, ναι, δεν είχα τη δύναμη ούτε την αντοχή να περάσω και όλα αυτά τα σχόλια. Μα πώς να είχα δύναμη; Όταν ο ίδιος μου ο πατέρας με βίαζε; Πώς ένα παιδικό μυαλό να το διαχειριστεί;» (γράμμα θύματος αιμομειξίας, που δημοσιεύτηκε στον ηλεκτρονικό Τύπο στις 14.4.23).

Όπως υποστηρίζεται, υπάρχουν δύο είδη μυστικών: τα τοξικά (π.χ. σεξουαλική κακοποίηση) και τα επικίνδυνα (όσα δηλαδή συνιστούν απειλή για την ίδια τη ζωή). Στην περίπτωση της αποπλάνησης ανηλίκων, υπάρχει ένας συνδυασμός και των δύο, καθώς το μυστικό αυτό είναι από τη φύση του τοξικό –τόσο βρα-

χυρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα– ακόμη και μετά τον θάνατο του δράστη. Εμπεριέχει συνάμα μια τόσο άμεση ψυχολογική απειλή, καθώς, όπως επισημάνθηκε ορθά, αποτελεί τόσο μια «ψυχική δολοφονία» (“murder of the soul”) όσο και μια σωματική απειλή (π.χ. υψηλός κίνδυνος αυτοκτονικής συμπεριφοράς, χρήσης ουσιών κ.λπ.), αποτέλεσμα των αρνητικών συνεπειών της σεξουαλικής παραβίασης του θύματος (Imber-Black, 1998· Zeligman & Solomon, 2004).

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ο δράστης, διαστρεβλώνοντας την πραγματικότητα, θα επικαλεστεί τη συναίνεση του θύματος, επισημαίνοντάς του ότι το ίδιο παρέλειψε να δηλώσει ρητά την άρνησή του σε όσα έλαβαν χώρα. Παγιδεύοντάς το ψυχολογικά και καλλιεργώντας του συστηματικά συναισθήματα ενοχών για τον μεγάλο βαθμό ευθύνης που φέρει προσωπικά, εξωθεί τον ανήλικο στο ψυχολογικό «μούδιασμα» και την απόκρυψη της σεξουαλικής του κακοποίησης (Pearce, 2013).

Παράλληλα, μετά την επιτυχή έκβαση των βημάτων που ακολούθησε, επιδιώκει –με εντονότερη επίδειξη χειριστικής συμπεριφοράς– τη διατήρηση των «κεκτημένων». Για την επανάληψη και τη συνέχιση της κακοποίησης, επιστρέφει εκ νέου σε προηγούμενα στάδια, προκειμένου, από τη μια, να ενδυναμώσει περισσότερο τη σχέση του με το θύμα και, από την άλλη, να αυξήσει τον βαθμό της απευαισθητοποίησής του στη σωματική και σεξουαλική επαφή (Elliot, 2017). Η εκ νέου καλλιέργεια της σχέσης εμπιστοσύνης του δράστη με το παιδί και η θετική ενίσχυση των επαφών του με το οικείο του περιβάλλον, η ακόμα μεγαλύτερη φροντίδα της θετικής κοινωνικής του εικόνας και η συνέχιση της παραχώρησης ανταμοιβών, επιδιώκουν τη διατήρηση των «κεκτημένων», την αποτροπή της δημοσιοποίησης των άνομων πράξεών του και την εξακολούθηση της παραβίασης της «λείας» του.

Την κυκλική αυτή διαδικασία είναι δυνατόν να την ανακόψουν μόνο σοβαροί λόγοι (π.χ. οι βάσιμες υποψίες αποκάλυψης της κακοποίησης, η εν τέλει ομολογία της ή η ανακάλυψή της με άλλο τρόπο, η προβολή έντονης αντίστασης από εφήβους κ.ά.) ή προσωπικές επιλογές του θύτη (π.χ. απόφαση να αναζητήσει άλλα θύματα κ.ά.).

Έχει δε εξαιρετικό ενδιαφέρον ότι στο στάδιο αυτό, σε μια πρωτοφανή και άκρως μακιαβελική αντιστροφή των ρόλων με ιδιαίτερα περίτεχνους ελιγμούς, ο δράστης μπορεί να παρουσιαστεί στο θύμα ως ένα πρόσωπο πολύ ευάλωτο, ανυπεράσπιστο, ασταθές και αδύναμο, το οποίο χρήζει βοήθειας και αξίζει την κατανόηση και την ενσυναίσθηση του θύματος. Οι επιζώντες σεξουαλικής κακοποίησης αναφέρουν ότι τελικά η πρόκληση λύπησης στο θύμα για τον δράστη που υποφέρει, μετατοπίζει τον πόνο από το θύμα στον θύτη και έτσι αυτό, για να τον προστατεύσει, αποφασίζει να αποκρύψει τα πάντα για πάντα (Tener, 2018).

Όπως έχει υποστηριχτεί, οι τεχνικές αποπλάνησης και εξαπάτησης που χρησιμοποιούν οι δράστες, διευκολύνουν την ανάπτυξη του συνδρόμου της

Στοκχόλμης, το οποίο συχνά τους παρέχει μια διά βίου προστασία (Julich & Oak, 2016).

Μπορεί οι εν λόγω ανήλικοι να μην τελούν ακριβώς σε μια κατάσταση ομηρίας, όμως ως θύματα αποπλάνησης κρατούνται «αιχμάλωτοι» σε χρόνιες καταχρηστικές σχέσεις, ανίσχυροι να τις σταματήσουν. Η πολύπλοκη και πολυσύνθετη σχέση «αιχμαλώτου – επιτιθέμενου» είναι κεντρική στο σύνδρομο της Στοκχόλμης και μπορεί να γίνει πολύ ισχυρή, ανάλογα με τα πρόσωπα και το στάδιο της αποπλάνησης. Η ψυχική αυτή αιχμαλωσία, η οποία οδηγεί τον ανήλικο σε μια κατάσταση μαθημένης αβοηθσίας και παθητικότητας, είναι πολύ χαρακτηριστική. Άλλωστε, η επίδραση της σαγήνης είναι καταστροφική για το θύμα.

Τα παιδιά-θύματα είναι έτσι πιο ευάλωτα στην εκδήλωση του συνδρόμου της Στοκχόλμης, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ως μια τεχνική επιβίωσης. Μια τέτοια προσέγγιση βοηθάει συνεπώς στην καλύτερη κατανόηση των λόγων για τους οποίους όχι μόνο δεν ομολογούν, αλλά σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις δικαιολογούν την κακοποιητική συμπεριφορά του θύτη τους, για τον οποίο έχουν αναπτύξει αμφίθυμα συναισθήματα.

Ακόμα και μετά από πολλά χρόνια, οι επιζώντες, όταν αποκαλύψουν το μυστικό τους, μπορεί να οδηγηθούν κατά την αφήγησή τους σε αντιφατικούς ισχυρισμούς, τους οποίους είναι πολύ πιθανό να ανακαλέσουν. Είναι σημαντικό να γνωρίζουν οι επαγγελματίες ότι δεν πρόκειται πάντα για αναξιόπιστους μάρτυρες, αλλά για θύματα υπό την επιρροή του συνδρόμου της Στοκχόλμης, αποτέλεσμα της παγίδευσης και της παραβίασής τους (Julich & Oak, 2016).

Συμπεριφορές υψηλού κινδύνου

(έχουν οκτώ φορές περισσότερες πιθανότητες να αναφερθούν σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης)

- Το πρόσωπο «φροντίδας» αυξάνει τα σεξουαλικά αγγίγματα του παιδιού με την πάροδο του χρόνου.
- Επιδίδεται σε φαινομενικά αθώα, μη σεξουαλικά αγγίγματα.
- Χρησιμοποιεί τυχαίο άγγιγμα ή απόσπαση της προσοχής όταν το κάνει.
- Εκθέτει το σώμα του γυμνό στο παιδί.
- Παρακολουθεί το παιδί να γδύνεται ή το παρατηρεί όταν είναι γυμνό.
- Του δείχνει πορνογραφικό υλικό.
- Του μιλάει για τις προηγούμενες σεξουαλικές του εμπειρίες.
- Το απομονώνει από τους συνομηλίκους και την οικογένειά του.

Συμπεριφορές μέτριου κινδύνου

(είναι 3,5-6,5 φορές πιο πιθανό να αναφερθούν σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης)

- Κάνει στο παιδί ερωτήσεις σχετικά με τις δικές του σεξουαλικές εμπειρίες.

- Χρησιμοποιεί ακατάλληλη για την ηλικία του ανηλικού σεξουαλική γλώσσα ή/και λέει «βρώμικα» αστεία/ ανέκδοτα.
- Το «διδάσκει» σεξουαλική αγωγή.
- Του δίνει λεφτά/δώρα και του παρέχει προνόμια.
- Του προσφέρει ναρκωτικά ή/και αλκοόλ.
- Δημιουργεί στενές σχέσεις με την οικογένειά του, για να αποκτήσει εύκολη πρόσβαση σε αυτό.
- Το παιδί έχει πλημμελή εποπτεία και γονεϊκό έλεγχο.
- Δεν μεγαλώνει με τους γονείς του.

Ενισχυμένες συμπεριφορές κινδύνου

(είναι 1,8 έως 3,4 φορές πιο πιθανό να αναφερθούν)

- Εμπλέκεται σε δραστηριότητες με το παιδί οι οποίες αποκλείουν άλλους ενήλικους.
- Δείχνει μεγάλη προσοχή στο παιδί.
- Περνάει πολύ χρόνο με το παιδί ή/και διατηρεί μαζί του συχνή επικοινωνία.
- Του εκδηλώνει μεγάλη αγάπη και στοργή.
- Του λέει συχνά ότι το αγαπά και ότι είναι για αυτόν ξεχωριστό.
- Τονίζει ότι μεταξύ τους υπάρχει μια ιδιαίτερη σχέση.
- Το παιδί έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση.
- Νιώθει ανεπιθύμητο ή ότι δεν το αγαπούν οι άλλοι.
- Νιώθει απόρριψη/είναι περιθωριοποιημένο από τον περίγυρό του.
- Έχει ψυχολογικά προβλήματα ή προβλήματα συμπεριφοράς.
- Αισθάνεται ότι πολλές σημαντικές του ανάγκες δεν έχουν καλυφθεί.
- Ο ενήλικος κάνει κομπλιμέντα στο παιδί.
- Φαίνεται γοητευτικός, ωραίος και συμπαθητικός.
- Φροντίζει να διανυκτερεύει με το παιδί (δίχως να είναι μέλος της οικογένειάς του) σε δικό του χώρο ή αλλού.

(Jeglic, Winters & Johnson, 2003)

Λόγω του δυναμικού και πολύπλοκου χαρακτήρα της διαδικασίας της αποπλάνησης, οποιαδήποτε αλλαγή στη συμπεριφορά του δράστη ή του θύματος ενδέχεται να μεταβάλει τον αρχικό «στρατηγικό σχεδιασμό», επιβάλλοντας τη μετάβαση στο επόμενο στάδιο ή την επιστροφή στο προηγούμενο, για την ενίσχυσή του.

Για τον δε χαρακτηρισμό μιας συμπεριφοράς ως «αποπλανητικής» δεν είναι απαραίτητη η πραγμάτωση και των πέντε σταδίων, ούτε απαιτείται η αυστηρή τήρηση της σειράς με την οποία παρουσιάστηκαν. Έτσι, για παράδειγμα, υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες ένας προπονητής ή εκπαιδευτικός θα μεταβεί

απευθείας στο τρίτο στάδιο, καθώς είχε ήδη αποκτήσει πρόσβαση στο θύμα του. Δεν αποτελεί συνεπώς μια διαδικασία με μια γραμμική χρονοσειρά, με διακριτή αρχή, μέση και τέλος.

Η διάρκεια του κάθε σταδίου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες (π.χ. την ηλικία των δύο μερών, το φύλο τους, το περιβάλλον του παιδιού, το πολιτισμικό του πλαίσιο κ.ά.), ενώ τα σαφή όρια έναρξης και λήξης του είναι αδύνατο να προσδιοριστούν με σαφήνεια (Winters & Jeglic, 2017· Winters et al., 2020). Είναι χαρακτηριστικό στις αυτοαναφορές των θυμάτων ότι δεν μπορούν να προσδιορίσουν το ακριβές εκείνο χρονικό σημείο κατά το οποίο ένας αγαπημένος έως πρότινος ενήλικος μετατρέπεται σε δράστη κακοποίησης.

Το σύνολο των ερευνών επιβεβαιώνει τις υπέρμετρες δυσχέρειες του θύματος στην αποκάλυψη της κακοποίησής του. Πρόκειται τόσο για εξωτερικά όσο και για εσωτερικά εμπόδια (Allagia et al., 2019· Azzopardi et al., 2019· Brennan & McElvaney, 2020· Collin-Vézina et al., 2015· Hershkowitz et al., 2007· Tishelman & Fontes, 2017). Ο φόβος των αντιποίνων από τον δράστη, των αντιδράσεων της οικογένειάς του, της πιθανότητας να μη γίνει πιστευτό, της απόρριψής του από τα υπόλοιπα μέλη της, της επίρριψης ευθυνών στο ίδιο και κατ' επέκταση της τιμωρίας του και του στιγματισμού του μετά τη δημοσιοποίηση του συμβάντος, ασκούν καταλυτικό ρόλο στην απόφαση απόκρυψης του κακοποιητικού συμβάντος (Θεμελή, 2009).

Ομοίως, τόσο η έντονη ανασφάλεια του θύματος για την εξέλιξη της διαδικασίας που θα κινηθεί, για τη συνοχή της οικογένειάς του, για την εύρεση κάποιου έμπιστου προσώπου όσο και η βίωση συναισθημάτων τύψεων και ενοχών επειδή κατηγορεί τον εαυτό του για τη θυματοποίησή του και για τις συνέπειες που επιφέρει η αποκάλυψη στη ζωή του δράστη, αποτελούν μερικούς από τους σημαντικότερους παράγοντες αποσιώπησης, η οποία φαντάζει ως η πιο λογική και η πιο ασφαλής επιλογή.

Άλλωστε, ο θύτης –ειδικά στην περίπτωση εκείνη κατά την οποία διαθέτει μια ισχυρή κοινωνική θέση με έντονη επιρροή– θα φροντίσει για την αποδόμηση της αξιοπιστίας των θυμάτων του. Οι ανήλικοι αντιλαμβάνονται ότι βρίσκονται σε ελεύθερη πτώση από δυσθεώρητα ύψη, βυθίζονται μέσα στη δίνη των αρνητικών συναισθημάτων και των ψυχικών τους θραυσμάτων και νιώθουν βαθιά προδομένοι και ματαιωμένοι στην προσπάθεια δικαίωσής τους. Η διεθνής βιβλιογραφία αποδεικνύει ότι οι αρνητικές εμπειρίες αποκάλυψης μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα για το θύμα ακόμα και την υιοθέτηση αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς (Collin-Vézina et al., 2021· Easton, Renner & O'Leary, 2013).

Η αδυναμία διαχείρισης του ψυχικού πόνου που εντείνει το στίγμα της σεξουαλικής παραβίασης συνδέεται επίσης συχνά με την καταφυγή στη χρήση ουσιών (Christoffersen & DePanfilis, 2009· Tonmyr, Thornton, Draca

& Wekerle, 2010). Πλήθος άλλωστε ερευνών αποδεικνύει τη σχέση μεταξύ πρώιμης σεξουαλικής κακοποίησης και χρήσης ουσιών ως μέσο ψυχικής αποφόρτισης (Afifi et al., 2014· Fuller-Thomson et al., 2016· Tonmyr, Thornton, Draca & Wekerle, 2010).

Καθώς η δική μας δικαιοταξία βρίσκεται ακόμη σε πολύ πρώιμο στάδιο όσον αφορά την αναγνώριση της αποπλάνησης ανηλίκων, την κατανόηση της όλης διαδικασίας και την αντίληψη του κινδύνου που ενέχει η στρατηγική αυτή συμπεριφορά, όχι μόνο για την ανηλικότητα, αλλά και για μια ολόκληρη πολιτεία που ενδέχεται εύκολα να εξαπατηθεί, είναι επιτακτική ανάγκη η χάραξη μιας νέας αντεγκληματικής πολιτικής, με την παράλληλη ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση τόσο των παιδιών όσο και των επαγγελματιών του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης. Μόνο με τον τρόπο αυτό είναι δυνατόν να αλλάξουν οι ευρέως διαδεδομένες λανθασμένες αντιλήψεις για τη σεξουαλική παραβίαση και τους δράστες της και να ενημερωθεί αξιόπιστα η κοινωνία.

Πρώτιστος δικαιοπολιτικός στόχος είναι η πρόληψη και η προστασία της παιδικής ηλικίας και όχι η πρόκληση ποικίλων μιντιακών συνήθως αντιδράσεων, μετά την αποκάλυψη σχετικών υποθέσεων, η δημιουργία «ηθικού πανικού» και υπονόμευσης κάθε σχέσης εμπιστοσύνης, σε μια κοινωνία όπου κανείς δεν θα πρέπει να εμπιστεύεται κανέναν (Hudson, 2005).

Τα ιδρύματα, η κατάχρηση εξουσίας in loco parentis και η εξαπάτηση ως τέχνη

Το πορτογαλικό κρατικό ίδρυμα «Casa Pia» στη Λισαβόνα, για την εκπαίδευση και υποστήριξη ορφανών παιδιών, απασχόλησε το 2002 διεθνώς τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, εξαιτίας ενός μεγάλου σκανδάλου σεξουαλικής κακοποίησης. Το ίδρυμα περιελάμβανε, την εποχή εκείνη, δέκα ορφανοτροφεία και σχολεία όπου φιλοξενούνταν συνολικά 4.600 ανήλικοι. Αν και, για πρώτη φορά το 1981, ο επιστάτης του ιδρύματος κατηγορήθηκε για την εμπλοκή του στη διεύθυνση ενός μεγάλου δικτύου παιδικής πορνείας στο οποίο συμμετείχαν 100 αγόρια (τα οποία προωθούσαν και σε άλλες χώρες, ήδη από το 1970), η υπόθεση δεν προχώρησε. Μεταξύ των «επιφανών» πελατών ήταν ένας πρώην σοσιαλιστής υπουργός της χώρας, ένας διάσημος παρουσιαστής της πορτογαλικής τηλεόρασης, ένας πρώην πρόεδρος της UNESCO, ένας πρώην διοικητής του ιδρύματος, ένας γιατρός, ένας δικηγόρος και ένας αρχαιολόγος.

Το 2002, το σκάνδαλο συντάρταξε εκ νέου την πορτογαλική κοινωνία μετά τις επίμονες καταγγελίες πρώην τροφίμων του ιδρύματος, οι οποίοι είχαν παινευθεί. Τελικά, χρειάστηκε η παρέλευση 32 ετών για να αποκαλυφθεί η αλήθεια. Η δίκη ήταν μία από τις μακροχρόνιες στην ιστορία της Πορτογαλίας,

καθώς διήρκεσε πάνω από πέντε χρόνια, με καταθέσεις 32 θυμάτων και 800 μαρτύρων. Στις 3 Σεπτεμβρίου του 2010, οι δράστες καταδικάστηκαν, με την κατηγορία της παιδοφιλίας και άλλων εγκλημάτων, σε στερητικές της ελευθερίας ποινές από 6 έως και 18 έτη. Στο διάστημα αυτό, πολλά από τα θύματα, οι δικηγόροι τους και οι δημοσιογράφοι που βοήθησαν στην αποκάλυψη του εγκλήματος έχασαν τη δουλειά τους, συκοφαντήθηκαν, διαπομπεύτηκαν και δέχτηκαν συστηματικά πολύ σοβαρές απειλές κατά της ζωής τους.

Η σημαντική αυτή υπόθεση απέδειξε ότι η σεξουαλική αποπλάνηση και κακοποίηση των παιδιών μέσα σε ιδρύματα είναι εδώ και δεκαετίες ένα μείζον θέμα, με τους επιζώντες να αποκαλύπτουν τις τραυματικές τους εμπειρίες και την έρευνα να φωτίζει ένα από τα πιο σκοτεινά πεδία της αφανούς εγκληματικότητας, αναδεικνύοντας παράλληλα μία από τις ειδικότερες παραβιάσεις των δικαιωμάτων των πιο ευάλωτων παιδιών (Terry, 2008).

Οι πολυάριθμοι χώροι που διαθέτουν τα ιδρύματα και συχνά οι μεγάλες εκτάσεις στις οποίες εκτείνονται, αποτελούν «ιδανικούς» χώρους αποπλάνησης, καθώς διευκολύνουν την παγίδευση και την απομόνωση των θυμάτων, ενώ παράλληλα δυσχεραίνουν τον έλεγχο και την επίβλεψή τους (Kaufman, Tews, Schuett & Kaufman, 2012).

Όπως έχει ορθά υποστηριχθεί, η «ιδρυματική αποπλάνηση» (“institutional grooming”) αποτελεί έναν από τους πιο σύνθετους και περίπλοκους τύπους παγίδευσης και εξαπάτησης του παιδιού (O’Leary, Koh & Dare, 2017).

Όλες οι μελέτες για την παραβίαση των ανηλίκων σε οποιοδήποτε πλαίσιο έχουν ως κοινό παρονομαστή, αφενός μεν, τη θέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας του δράστη, αφετέρου δε, τον δραματικό αντίκτυπο της σεξουαλικής κακοποίησης στη συνολική υγεία του θύματος (Martschuk et al., 2018). Οι θύτες, χρησιμοποιώντας την ιδιότητά τους ως προκάλυμμα για να στοχοποιήσουν και να παγιδεύσουν ανηλίκους, δρουν ως «επαγγελματίες» δράστες, επιλέγοντας περιβάλλοντα που θα τους διασφαλίσουν την άμεση πρόσβαση σε αυτούς (McAlinden, 2006). Τα δε θύματα, αδυνατώντας να αποδικωποιήσουν τη σαγηνευτική συμπεριφορά του ενηλίκου, υπακούν παθητικά και αναντίρρητα στις όποιες προσταγές του.

Αν και σε ένα ίδρυμα η θέση ισχύος της εξουσίας των παραβατών επί των παιδιών είναι ιδιαίτερα μεγάλη και η ασυμμετρία της μεταξύ τους σχέσης τεράστια, οι τακτικές δράσης (*modus operandi*) των θυτών, και η τυχόν ύπαρξη διαφορών με εκείνες που χρησιμοποιούνται σε άλλα περιβάλλοντα, έχουν διερευνηθεί ελάχιστα (McAlinden, 2012).

Τα ερευνητικά αποτελέσματα απέδειξαν την υιοθέτηση παρόμοιων τακτικών. Στις ομοιότητες περιλαμβάνεται η ανάληψη ενός ρόλου φροντίδας, η δημιουργία μιας σχέσης οικειότητας και η υιοθέτηση στρατηγικών προετοιμασίας των παιδιών, προκειμένου να διευκολυνθεί η θυματοποίησή τους. Τακτικές

ελέγχου, εξαναγκασμού και χειρισμού εφαρμόζονται επίσης από τους δράστες σε ιδρύματα. Παρόμοια, καταφεύγουν στην προσεκτικά κλιμακούμενη σωματική απευαισθητοποίηση των θυμάτων, αρχικά με ήπια «τυχαία» αγγίγματα και στη συνέχεια με χάρδια στα γεννητικά όργανα, σοβαρότερες ασελγείς πράξεις ή/και σε πλήρη παραβίαση της γενετήσιας ελευθερίας τους.

Η Martschouck et al. (2018), σε μια έρευνα που διεξήγαγε συγκρίνοντας τη διαδικασία αποπλάνησης σε ιδρυματικά και μη ιδρυματικά περιβάλλοντα, διαπίστωσε ότι οι δράστες συμπεριφέρονταν στα θύματά τους όπως οι ερωτευμένοι σε μια σχέση, τοποθετώντας ένα παιδί στη θέση ενός ενηλίκου. Παρατήρησαν επίσης ότι οι εν λόγω θύτες τείνουν να φροντίζουν ιδιαίτερα τις σχέσεις τους με τις οικογένειες των παιδιών, καταφέροντας να κερδίσουν –ως πρόσωπα υπεράνω πάσης υποψίας– την εμπιστοσύνη τους.

Οι διαφορές επικεντρώνονται στην κατοχή μεγαλύτερης ισχύος από μέρους του θύτη, η οποία πηγάζει τόσο από την αυξημένη ευαλωτότητα των θυμάτων όσο και από την ιδιαίτερη φύση του ρόλου τους. Κοινό γνώρισμα στις παραβιάσεις που τελούνται σε πλαίσια ιδρυματικής φροντίδας αποτελεί η κατάχρηση της εξουσίας του δράστη –η οποία ωστόσο λόγω του ιδιαίτερου πλαισίου των ιδρυμάτων είναι συχνότερη– ο οποίος εκμεταλλεύεται στις περισσότερες περιπτώσεις την απουσία της οικογένειας.

Αυτή ακριβώς η εξουσία *in loco parentis* αυξάνει την ευαλωτότητα των παιδιών που βρίσκονται σε καθεστώς ιδρυματικής φροντίδας (Smallbone & McKillop, 2016).

Η αθέτηση της ηθικοκοινωνικής υποχρέωσης και δέσμευσης που έχουν αναλάβει για τη φροντίδα και την ευημερία των παιδιών, η προδοσία της εμπιστοσύνης και η εξαπάτηση τόσο εκείνων όσο και της πολιτείας, βρίσκονται στον ίδιο τον πυρήνα κατάχρησης της εξουσίας των εν λόγω δραστών. Επειδή η εμπιστοσύνη θεωρείται ιερή, η παραβίασή της ισοδυναμεί με την καταπάτηση ενός ηθικού κώδικα που είναι βαθιά ριζωμένος όχι μόνο στη συνείδηση του θύματος, αλλά και μιας ολόκληρης κοινωνίας (Ben-Yehuda, 2001).

Πρέπει δε να υπογραμμιστεί ότι η προδοσία συνδέεται στενά με τον τραυματισμό του ψυχικού ιστού του ανήλικου θύματος και αποτελεί ένα πυρηνικό στοιχείο της ιδιαίτερης δυναμικής του τραύματος της σεξουαλικής κακοποίησης. Η συνειδητοποίηση ότι ο δράστης, αφού εκμεταλλεύτηκε την εμπιστοσύνη και την αγάπη του, το εξαπάτησε αιφνιδιάζοντάς το, οδηγεί σε πλήρη ψυχική αποδιοργάνωση (Finkelhor & Browne, 1985). Το θύμα, προδομένο και παραδομένο, ζει σε μια κατάσταση διαρκούς και αυξημένης εγρήγορης, προσπαθώντας να ανασυγκροτήσει την ταυτότητά του για να επιζήσει. Όσο δε στενότερος ο δεσμός θύτη-θύματος και όσο βαθύτερα τα συναισθήματα του παιδιού προς τον δράστη του, τόσο μεγαλύτερος ο βαθμός προδοσίας και βαθύτερη η απορρύθμιση της ψυχικής του ζωής (Θεμελή, 2024).

Την κατάχρηση εξουσίας ευνοεί πρωτίστως το επιμελημένο κοινωνικό προφίλ που έχουν φροντίσει να δημιουργήσουν οι δράστες, η κουλτούρα της μυστικότητας, της εσωστρέφειας, της «αυτοπροστασίας», της άρνησης και αποφυγής οποιουδήποτε επίσημου θεσμικού ελέγχου και της διαστρέβλωσης της πραγματικότητας, καθώς και ο αυξημένος φόβος των παιδιών, ιδίως όταν η επιβίωσή τους εξαρτάται αποκλειστικά από το ίδρυμα στο οποίο έχει ανατεθεί η επιμέλεια και η φροντίδα τους (McAlinden, 2006). Η μεγάλη δε αναγνωρισιμότητα των εν λόγω ιδρυμάτων από την ευρύτερη κοινωνία, και η εκτίμηση που η ίδια τρέφει για αυτά, ευνοεί επίσης την κατάχρηση εξουσίας και τις υπέρμετρες δυσκολίες που υπάρχουν για την προβολή αντίστασης από τα θύματα και εν τέλει για την αποκάλυψη της κακοποίησής τους (Gallagher, 2000).

Όλες οι έρευνες «ιδρυματικής» κακοποίησης επαληθεύουν ότι οι σεξουαλικοί παραβάτες αναζητούν τρόπους που θα τους φέρουν σε στενότερη επαφή με τον στόχο τους. Μια ενδιαφέρουσα μελέτη για τη σεξουαλική κακοποίηση σε ιδρύματα διαπίστωσε ότι οι δράστες φρόντιζαν σε μεγάλο ποσοστό να απομονώνουν το θύμα, να επιδεικνύουν –σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά– μεγαλύτερη προσοχή και αυξημένο ενδιαφέρον, προσφέροντάς του παιχνίδια, χρήματα, υλικά αγαθά ακόμα και απαγορευμένες ουσίες (Gallagher, 2000).

Οι συνθήκες είναι «ευνοϊκότερες» όταν οι δράστες κατέχουν κύριες διευθυντικές ή διοικητικές θέσεις που τους παρέχουν τη δυνατότητα του απόλυτου ελέγχου του ιδρύματος, της μικρότερης έκθεσης σε κίνδυνο και την υιοθέτηση μιας δίχως όρια προσωπικής συμπεριφοράς. Αυτό το καθεστώς, το οποίο αναμφίβολα ενδυναμώνει την εξουσία τους, παρέχει σ' αυτούς πολλές ευκαιρίες αποπλάνησης ή διαφορετικά, όπως πολύ χαρακτηριστικά ειπώθηκε, «τη δύναμη να προδίδουν» την εμπιστοσύνη των παιδιών (Ben-Yehuda, 2001).

Η περίπτωση της Εκκλησίας και των ιδρυμάτων της: η κακοποίηση ως πράξη προδοσίας

Όπως αναφέρει ο Γάλλος φιλόσοφος Jean Baudrillard (1979): «Μια ανεξίτηλη μοίρα βαραίνει τη σαγήνη. Για τη θρησκεία, υπήρξε η στρατηγική του διαβόλου, είτε ως μάγισσα είτε ως ερωμένη. Η σαγήνη είναι πάντοτε σαγήνη του κακού. Ή του κόσμου. Είναι το τέχνασμα, η παραπλάνηση του κόσμου... Η σαγήνη φροντίζει πάντοτε να καταστρέφει την τάξη του Θεού».

Η αποκάλυψη των σεξουαλικών κακοποιήσεων ανηλίκων –παρά τις χρόνιες προσπάθειες απόκρυψής τους– σε θρησκευτικά ιδρύματα ή σε πλαίσια όπου η θρησκεία επιστρατεύτηκε για τη χειραγωγή και την καθυπόταξή τους, αποδόμωσε την εικόνα της «αγιοσύνης» των ιερέων, στους οποίους συχνά –όπως τελι-

κά αποδείχθηκε– η Εκκλησία προσφέρει μια ασφαλή «καταφυγή» και πλούσια «δεξαμενή» επιλογής ανυποψίαστων θυμάτων.

Μια έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το 2% των ιερών θυματοποιεί σεξουαλικά μικρής ηλικίας παιδιά, ενώ το 4% παραβιάζει σεξουαλικά αγόρια ή κορίτσια εφηβικής ηλικίας (Sipe, 1990). Σε μια μεταγενέστερη μελέτη, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι ιερείς είχαν επιδείξει ανάρμοστη σεξουαλική συμπεριφορά σε ανηλικούς σε ποσοστό 8,4% (Loftus & Camargo, 1993). Μετά από μια περίπου δεκαετία, ο Ukeritis (2005), σε μελέτη του με 74 θύτες κληρικούς, απέδειξε ότι το 38% είχε κακοποιήσει κυρίως παιδιά ηλικίας 13 ετών ή μικρότερα και το 62% είχε παραβιάσει εφήβους μεταξύ 14 και 18 ετών.

Αν και περιστατικά αποπλάνησης στους κόλπους της Εκκλησίας καταγράφονται αιώνες πριν, η δημοσιοποίηση των πορισμάτων της εφημερίδας *Boston Globe* το 2002, μετά από πολύμηνη έρευνα για τις υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης της Καθολικής Εκκλησίας, συντάραξε τη διεθνή κοινότητα (βλ. την ταινία του Tom McCarthy, “Spotlight”, 2015). Η έρευνα αφορούσε αρχικά τον John Geoghan, έναν ιερέα της Αρχιεπισκοπής της Βοστώνης, ο οποίος κατηγορήθηκε και τελικά καταδικάστηκε για την κακοποίηση περισσότερων από 130 παιδιών επί τρεις δεκαετίες.

Η λεπτομερής περιγραφή τόσο των παραβιάσεων από ιερείς στις ενορίες της ευρύτερης περιοχής της Βοστώνης όσο και των συστηματικών τακτικών συγκάλυψης από υψηλόβαθμους εκκλησιαστικούς αξιωματούχους, προκάλεσαν τη δημόσια κατακραυγή, τον κλονισμό της εμπιστοσύνης της κοινής γνώμης στην Εκκλησία και αποτέλεσαν το έναυσμα για πλούσια επιστημονική έρευνα.

Δύο ήταν τα καίρια ερωτήματα τα οποία αναζητούσαν απαντήσεις: πώς ήταν δυνατή η τέλεση τέτοιων πράξεων από ιερείς; Πώς επέτρεψε εν γνώσει της η Εκκλησία –όπως τελικά αποδείχθηκε– να συμβούν όλα αυτά, προσπαθώντας μάλιστα να τα αποκρύψει;

Για τον σκοπό αυτό, ανατέθηκε στο John Jay College (2004, 2006) η διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας για το τι ακριβώς έλαβε χώρα την τελευταία πεντηκονταετία, από τότε που αποκαλύφθηκε η υπόθεση. Πρόκειται για την πιο εκτεταμένη έρευνα που έχει λάβει ποτέ χώρα στο εν λόγω πεδίο, καλύπτοντας μια περίοδο πενήντα ετών και οδηγώντας στη διεξαγωγή εξαιρετικά χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με την κακοποιητική δράση των ιερών, τις συνθήκες και τους τρόπους παραβίασης των θυμάτων τους, την απουσία μηχανισμού ελέγχου και τις τακτικές συγκάλυψης του εγκλήματος (Terry, 2008).

Η διερεύνηση της υπόθεσης έδειξε ότι αν και κάποιοι ιερείς (ηλικίας 18 έως 90 ετών) επέλεξαν πολλά θύματα, οι περισσότεροι εξ αυτών παγίδευαν ένα μόνο –συνήθως αγόρι (σε ποσοστό 81%)– ηλικίας 11 έως 17 ετών. Παρατηρήθηκε μάλιστα ότι όσα περισσότερα θύματα επέλεξαν οι δράστες, τόσο μικρότερα σε ηλικία ήταν αυτά (11-14 ετών).

Η δε δράση τους δεν ξεκινούσε άμεσα, αλλά μετά την πάροδο κάποιων ετών (4 έως 16 χρόνια) από την ανάληψη των καθηκόντων τους. Κατέφευγαν δε σε μια πλειάδα άνομων συμπεριφορών, διαλέγοντας αγόρια στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων. Η χρήση δελεαστικών μέσων για την «προετοιμασία» των παιδιών ήταν συστηματική τακτική. Τα πιο συνηθισμένα θέλγητρα ήταν η παροχή χρημάτων ή άλλων αγαθών, η συμμετοχή σε αθλητικές ή άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες και η παραχώρηση του «τιμητικού» προνομίου διανυκτέρευσης στην κατοικία των ιερέων. Σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρχε ακόμα και χορήγηση παράνομων ουσιών ή αλκοόλ (Tallon & Terry 2008).

Ειδικότερα, οι ιερείς της εν λόγω υπόθεσης κατηγορήθηκαν για την τέλεση πολλών και διαφορετικών μορφών σεξουαλικών πράξεων (περισσότερων των είκοσι), εκ των οποίων οι πιο συνήθεις ήταν το άγγιγμα πάνω ή κάτω από τα ρούχα του θύματος, η αφαίρεση του ρουχισμού τους, το στοματικό σεξ, η διείσδυση ή η απόπειρα διείσδυσης του πέους, ο αυνανισμός, το άγγιγμα κάτω ή πάνω από τα ρούχα του θύτη και άλλες –συννά απροσδιόριστες– σεξουαλικές συμπεριφορές.

Η κακοποίηση ήταν πιο πιθανό να συμβεί σε ιδιωτικό χώρο (π.χ. στην κατοικία ή στον χώρο εργασίας του ιερέα, σε εξοχική οικεία ή σε αυτοκίνητο). Ορισμένοι παραβίασαν πολλά θύματα σε σύντομο χρονικό διάστημα, ενώ άλλοι κακοποίησαν λίγα παιδιά, αλλά για μεγάλες χρονικές περιόδους. Όσο περισσότερα τα θύματα, τόσο μεγαλύτερη η κακοποιητική «σταδιοδρομία» του θύτη (Terry, 2008).

Για την περίοδο 1950-2002, κατηγορήθηκαν ως δράστες σεξουαλικής κακοποίησης ανηλικών συνολικά 4.392 ιερείς. Για την αποκάλυψη της πρώτης παραβίασης απαιτήθηκε κατά μέσο όρο η πάροδος έντεκα ετών. Λόγω της παραγραφής των εγκλημάτων, ασκήθηκαν ποινικές διώξεις σε έναν πολύ περιορισμένο αριθμό δραστών. Έτσι, μόνο το 3% των ιερέων εναντίον των οποίων έγιναν καταγγελίες καταδικάστηκε. Από αυτούς, μόλις το 2% στερήθηκε την ελευθερία του.

Επίσης, από μια αναλυτική ανασκόπηση της διαθέσιμης έως τότε βιβλιογραφίας, προέκυψε ότι ο τυπικός θύτης σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών στην Εκκλησία είναι ένας ιερέας με επαναλαμβανόμενες, έντονες και σεξουαλικές διεγερτικές φαντασιώσεις για εφήβους, ο οποίος διαφέρει σημαντικά από τους δράστες του γενικού πληθυσμού (Kafka, 2004).

Οι υπέρ πάσης υποψίας «αξιοσέβαστοι» ενήλικοι, στοιχιζόμενοι πίσω από την ιδιαίτερη ιδιότητά τους και εκμεταλλεζόμενοι την εμπιστοσύνη και τον σεβασμό που επιδεικνύει απέναντί τους το κοινωνικό σύνολο, καταφέρνουν τελικά να το εξαπατήσουν, παραπλανώντας τα ανήλικα θύματα (Collins, O'Neill-Arana, Fontes & Ossege, 2014· Keenan, 2011· Terry, 2015). Πρόκειται δε για μια από τις χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις αφανούς εγκληματικότητας, κα-

θώς τα θύματα επιλέγουν στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, στο πλαίσιο μιας ακραίας ασύμμετρης σχέσης, την αποσιώπηση και την απόκρυψη της σεξουαλικής τους κακοποίησης.

Η σιωπή, μια γνωστή πνευματική πρακτική, παγιδεύει τους επιζώντες, οι οποίοι –μεταξύ άλλων– φοβούνται την απόρριψη και τον στιγματισμό τους, βιώνοντας παράλληλα έντονες εσωτερικές συγκρούσεις και υποφέροντας από αρνητικές αντιλήψεις για τον εαυτό τους, τις σχέσεις τους με τον κακοποιητή τους αλλά και τον Θεό (Crisp, 2004, 2007). Σε πολλές άλλωστε περιπτώσεις, η προσωπολατρία και η ειδωλοποίηση του θύτη τους κατά το παρελθόν, τους οδηγεί σε έναν ψυχικό κατακερματισμό και στη βίωση συναισθημάτων προδοσίας, τα οποία τους αποτρέπουν από τη δημοσιοποίηση του τραυματικού συμβάντος που βίωσαν.

Η άκριτη επίσης κοινωνική αποδοχή αυτών των ατόμων ενδυναμώνει την αλαζονεία και την άνομη συμπεριφορά τους, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει τη δημόσια άρνηση σχετικά με την πραγματική φύση των τελούμενων πράξεων και την εύρεση της ουσιαστικής αλήθειας. Η ευρέως αποδεκτή σχετική λαϊκή μυθολογία που έχει διαχρονικά αναπτυχθεί σχετικά με την εικόνα του δράστη σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών (όπως π.χ. ο «βρώμικος» γέρος, ο δύσμορφος «τρελός» ή ο επικίνδυνος «ξένος» που παραμονεύει στη γωνία του πάρκου), δεν επιτρέπει εύκολα την αποδοχή της πραγματικότητας, σύμφωνα με την οποία το 80 με 90% των σεξουαλικών κακοποιήσεων διαπράττεται από άτομα που γνωρίζει το παιδί και όχι από ένα άγνωστο «αρπακτικό» (McAlinden, 2006). Πρόκειται σαφώς για ένα αναχρονιστικό και αφελές στερεότυπο το οποίο απέχει πολύ από την πραγματικότητα, απομακρύνοντας την πιθανότητα εντοπισμού των δραστών ή καθυστερώντας τη σημαντικά (Lanning & Dietz, 2014).

Αλλά κι όταν ακόμα τα θύματα αποφασίσουν να αποκαλύψουν τα δεινά τα οποία έχουν υποστεί, θεωρούνται εξ ορισμού ως αναξιόπιστοι μάρτυρες που προβάλλουν ψευδείς ισχυρισμούς, για την ικανοποίηση προσωπικών τους στόχων. Ο δράστης, εκμεταλλευόμενος την ισχυρή κοινωνική του θέση και επιρροή, θα φροντίσει για την αμφισβήτηση της αξιοπιστίας τους, υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για τη διάδοση ψευδών πληροφοριών, προκειμένου να τον εκδικηθούν (π.χ. επειδή δεν ικανοποιήθηκε κάποιο αίτημά τους, επειδή τιμωρήθηκαν κατά το παρελθόν για την παραβίαση ορίων, γιατί έχουν χαμηλό ηθικό επίπεδο κ.ά.). Η αποκάλυψη τρομακτικού αριθμού περιστατικών σεξουαλικής θυματοποίησης ανηλίκων από ιερείς της Καθολικής Εκκλησίας και η πλούσια σχετική έρευνα, αποδεικνύει περίτρανα του λόγου το αληθές.

Είναι δε πιθανόν ο σκοτεινός βαθμός εγκληματικότητας να είναι ακόμα μεγαλύτερος σε εκκλησιαστικούς χώρους και ιδρύματα κάθε θρησκείας, τα οποία τυγχάνουν μεγάλης κοινωνικής αναγνώρισης, αποδοχής και σεβασμού (McGuigan & Stephenson, 2015· Raine & Kent, 2019· Neustein, 2009).

Έχει δε ιδιαίτερο ενδιαφέρον ότι συχνά οι τρόποι χειραγώγησης διαφέρουν από εκείνους που χρησιμοποιούνται σε κοσμικά περιβάλλοντα. Σε θρησκευτικά/εκκλησιαστικά ιδρύματα, οι ηγετικές χαρισματικές, σαγηνευτικές και ναρκισσιτικές μαζί προσωπικότητες καλλιεργούν προσεκτικά μια ιδιαίτερη κουλτούρα, η οποία διευκολύνει στη συνέχεια την παραβίαση των παιδιών.

Σε αυτό συμβάλλουν: η θρησκευτική εξουσία και η κατάχρησή της, η πατριарχία, η υπακοή, ο σεβασμός προς το θείο, η επιβαλλόμενη αφοσίωση, η θρησκευτική ρητορική, η «μαύρη μαγεία διαστρέβλωσης κάθε αλήθειας», ο φόβος των θυμάτων για «πνευματικές τιμωρίες», η παραπονημένη ερμηνεία των γραφών για τη δικαιολόγηση της σεξουαλικής συνεύρεσης μεταξύ ενηλίκων και παιδιών ως απόδειξη υπέρτατης αγάπης κ.ά. (Raine & Kent, 2019). Τα εν ερήμην τους σαγηνευόμενα θύματα θα δεχτούν έτσι μια άνευ όρων εισβολή στη σωματοψυχολογική τους οντότητα. Η «αποκαθήλωση» και η απομυθοποίηση του προσώπου που είχαν αγιοποιήσει, θα τα οδηγήσει στην τελική τους συντριβή.

Συνοψίζοντας με μοναδικό τρόπο τις παραπάνω επιστημονικές παραδοχές, γράφει ο πολυβραβευμένος Ισπανός λογοτέχνης και ποιητής Manuel Vilas στο περίφημο βιβλίο του *Ορδέσα*, όπου ο ανήλικος ήρωάς του αναφέρεται στη σεξουαλική του κακοποίηση από έναν ιερέα:

«Μπορεί ο εγκέφαλός μου να τα διέγραψε όλα αυτά. Δεν ξέρω. Δεν ξέρω μέχρι πού έφτασε. Δεν το θυμάμαι. Μου είναι αδύνατο να θυμηθώ. Ξέρω μόνο πως βαδίζω σε έναν διάδρομο και μπαίνω σε μια τάξη κι αυτός είναι εκεί, χωμένος στο ράσο του και μου χαμογελάει κι αρχίζουν τα χάρδια που εγώ δεν έχω πώς να τα ερμηνεύσω. Μένω να κοιτάω το ράσο, το αλλόκοτο μαύρο του, το συμβολικό του σκοτάδι –μα τι δηλώνει αυτό το ντύσιμο; Μένω να κοιτάω το ζωνάρι του ράσου, δεν καταφέρνω να διαπιστώσω τη χρησιμότητά του, υποθέτω ότι είναι κάτι σαν ζώνη, αλλά δεν είναι ζώνη, δεν έχει αγκράφα, δεν έχει τρύπες, είναι σαν στολίδι, αλλά τι στολίζει, και ποιος ο λόγος να στολίζει κάτι εκεί, ίσως να έχει σχέση με τα Χριστούγεννα, με τη γέννηση του Χριστούλη. Μήπως είμαι εγώ ο Χριστούλης και γι' αυτό με κάλεσε ο παπάς με τα στολίδια στην τουρλωτή κοιλιά του; Η νοημοσύνη μου σπάει, η μνήμη μου σταματά. Δεν ήξερα τι ήταν αυτό, αν ήταν καλό ή κακό. Επιστρέφω ξανά και ξανά σε εκείνη την ανάμνηση. Προσπαθώντας να διαπιστώσω τι έγινε, αλλά γίνεται μπλακ άουτ.

Τα μάτια μου είναι στην άκρη του ζωναριού, κοιτάζουν το ζωνάρι. Προσπαθώντας να ξεδιαλύνουν το νόημά του. Δεν ήξερα εάν έπρεπε να το πω στους γονείς μου, και δεν το είπα γιατί σκέφτηκα ότι το φταιξιμο ήταν δικό μου. Ότι εγώ ήμουν ο ένοχος. Ότι θα έπαυαν να με αγαπούν. Ότι ήμουν κακός. Ότι δεν τους είχα αγαπήσει αρκετά, και γι' αυτό μου 'χε συμβεί ό,τι μου 'χε συμβεί.

Το πρόβλημα του Κακού είναι ότι, αν σε αγγίξει, σε μετατρέπει σε ένοχο. Αυτό είναι το μεγάλο μυστικό του Κακού: τα θύματα πάντα καταλήγουν να γίνουν οι ένοχοι για κάτι που το όνομά του είναι πάλι το Κακό. Τα θύματα είναι πάντα περιπτώματα. Ο κόσμος προσποιείται συμπόνια για τα θύματα, αλλά κατά βάθος τα περιφρονεί. Τα

θύματα είναι πάντα ασυγχώρητα. Μ' άλλα λόγια, ευκαταφρόνητα. Ο κόσμος αγαπά τους ήρωες, όχι τα θύματα».

Τα διεθνή ποινικά χρονικά και η έρευνα αποδεικνύουν ότι η πιθανότητα εντοπισμού δραστών οι οποίοι εργάζονται όχι μόνο σε ιδρύματα φιλοξενίας, αλλά και σε δομές, οργανισμούς, φορείς κ.λπ., οι οποίοι έρχονται σε τακτική επαφή με παιδιά για τη φροντίδα, την εκπαίδευση, την άθλησή τους ή άλλες κοινωνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, είναι ιδιαίτερα αυξημένη.

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, ένα μείζον πρόβλημα είναι η απουσία (ή η άρνηση εφαρμογής του) ενός αυστηρού θεσμικού συστήματος, ενός τακτικού και διά βίου ελέγχου, αξιολόγησης και πιστοποίησης όλων των παραμέτρων λειτουργίας, τόσο των ιδρυμάτων παιδικής φροντίδας όσο και κάθε άλλου πλαισίου που αφορά την ανηλικότητα (McAlinden, 2006).

Σε διεθνές επίπεδο αποτελούν αδιαπραγμάτευτες πρακτικές: α) ο κατάλληλος έλεγχος και η λεπτομερής αξιολόγηση όλων των υποψηφίων (εργαζόμενων και εθελοντών) που πρόκειται να εργαστούν σε ιδρυματικά ή άλλα περιβάλλοντα υποδοχής παιδιών, β) ο διαρκής και συστηματικός έλεγχος, η πιστοποίηση και εποπτεία, όλων όσων παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αυτά, γ) η πρόβλεψη της έγκαιρης και άμεσης εφαρμογής ενός σχεδίου αντίδρασης/κινητοποίησης σε περίπτωση που υπάρχουν υποψίες ή καταγγελίες κακοποίησης και δ) η καθιέρωση προληπτικών προγραμμάτων εξειδικευμένης εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, τα οποία απευθύνονται τόσο στα παιδιά όσο και στους εργαζομένους

(Lanning, 2010· Lanning & Dietz, 2014)

Σε αντίθετη περίπτωση, τα θύματα θα εξακολουθούν να μην αποκαλύπτουν τη θυματοποίησή τους, οι ισχυρισμοί τους θα συνεχίσουν να αμφισβητούνται και να θεωρούνται αναξιόπιστοι, οι δράστες θα επαναλαμβάνουν τις άνομες συμπεριφορές τους, τα προγράμματα πρόληψης θα παραμένουν μη ρεαλιστικά και άρα αναποτελεσματικά, και το Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης, αδυνατώντας να αναγνωρίσει τις τακτικές αποπλάνησης, θα απομακρύνεται ολοένα και περισσότερο από την ανεύρεση της ουσιαστικής αλήθειας.

Η διαδικασία της αποπλάνησης: το μοντέλο των πέντε σταδίων

Επιλογή θύματος

- Ευκολόπιστο, με γρήγορη συμμόρφωση και επίδειξη εμπιστοσύνης.
- Έλλειψη αυτοπεποίθησης/χαμηλή αυτοεκτίμηση.

- Μοναχικό/απομονωμένο.
- Με προβλήματα – αντιμετώπιση με δυσκολίες.
- Με προηγούμενη σεξουαλική ή άλλης μορφής κακοποίηση.
- Ανεπιθύμητο, συναισθηματικά αποστερημένο.
- Δείχνει καταθλιπτικό/δυστυχισμένο.
- Με ελλιπή γονεϊκό έλεγχο και εποπτεία.
- Δίχως πατρικό πρότυπο (π.χ. προέρχεται από μονογονεϊκή οικογένεια).
- Σε οικογένεια με προβλήματα δυσαρμονίας ή/και οικογενειακής βίας.
- Με γονείς που κάνουν χρήση ναρκωτικών ή αλκοόλ.
- Με οικονομικά προβλήματα/σκληρά εργαζόμενοι γονείς οι οποίοι απουσιάζουν πολλές ώρες.
- Ελκυστικό/όμορφο.
- Με γνωστικές διαταραχές/ειδικές ανάγκες.
- Από διαφορετικό πολιτισμικό πλαίσιο.
- Αδύναμο και λεπτόσωμο.

Προσβασιμότητα και απομόνωση

- Διαβίωση σε ιδρύματα ή συμμετοχή σε εκδηλώσεις που αφορούν παιδιά.
- Δημιουργία σχέσεων με την οικογένεια με στόχο τη χειραγώγησή της.
- Συμμετοχή σε δραστηριότητες μόνο με παιδιά, οι ενήλικοι αποκλείονται.
- Εκδρομές/Διανυκτερεύσεις εκτός σπιτιού.
- Απομόνωση του παιδιού από τους συνομηλίκους του και την οικογένειά του.
- Παραβίαση της ιδιωτικότητάς του (π.χ. ο δράστης μπαίνει απρόσκλητος στο υπνοδωμάτιο, στο μπάνιο κ.λπ.).
- Κάνει χρήση σωματική βίας.

Δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης

- Επίδειξη ενός πολύ καλού προφίλ (π.χ. συμπαθής, ευγενής, γοπευτικός, χαρισματικός, καλαίσθητος, αξιοσέβαστος κ.λπ.).
- Υψηλό κοινωνικό status, θέση ευθύνης/εξουσίας.
- Συμπεριφορές φροντίδας και στοργής.
- Επίδειξη μεγάλης αγάπης.
- Επίδειξη ιδιαίτερης προσοχής.
- Δημιουργία ειδικής σχέσης αποκλειστικότητας – διακρίσεις υπέρ του παιδιού.
- Κομπλιμέντα/φιλοφρονήσεις.
- Δημιουργικός χρόνος με το παιδί/συχνή επικοινωνία.
- Ενασχόληση από κοινού με αγαπημένες δραστηριότητες που αγαπά το ίδιο (π.χ. παιχνίδια, αθλήματα, μουσική κ.ά.).

- Παροχή ανταμοιβών/προνόμιων (π.χ. χρήματα, δώρα, παιχνίδια, γλυκά, εκδρομές κ.ά.).
- Προσφορά απαγορευμένων ουσιών ή/και αλκοόλ.
- Ερωτήσεις σεξουαλικού περιεχόμενου για τις εμπειρίες/σχέσεις του παιδιού.
- Αντιμετώπιση του παιδιού ως ενηλίκου.

Απειαισθητοποίηση στη σωματική και σεξουαλική επαφή

- Αναφορά του δράστη στην προσωπική του σεξουαλική ζωή.
- Χρήση ακατάλληλης φρασεολογίας – σεξιστικά/«βρώμικα ανέκδοτα».
- Εμπειρική «διδασκαλία» σεξουαλικής αγωγής.
- «Τυχαίο» άγγιγμα/άμεση απόσπαση της προσοχής κατά τη διάρκεια του αγγίγματος.
- Παρακολούθηση του παιδιού ενώ ντύνεται/γδύνεται.
- Γδύσιμο και έκθεση του γυμνού σώματος.
- Επίδειξη πορνογραφικού υλικού.
- Φαινομενικά αθώα επαφή, μη σεξουαλικού τύπου.
- Αύξηση της συχνότητας των σεξουαλικών αγγιγμάτων.

Η «φροντίδα» της σχέσης και η επανάληψη της κακοποίησης

- Άσκηση πίεσης για απόκρυψη της κακοποίησης.
- Ενθάρρυνση τήρησης μυστικών.
- Επιβεβαίωση της αγάπης (π.χ. «είσαι ξεχωριστός», «σ' αγαπώ»).
- Ανταμοιβές/δωροδοκία/αποφυγή κάθε τιμωρίας.
- Προσπάθεια αποδοχής της σεξουαλικής δραστηριότητας που έλαβε χώρα ως φυσιολογικής.
- Αντιστροφή και παραποίηση γενικά αποδεχτών αρχών και αξιών σχετικά με τα αγγίγματα και τη σεξουαλική εν γένει ζωή.
- Μετακύλιση της ευθύνης στο θύμα.
- Λεκτικές απειλές, εκφοβισμός και εκβιασμός για την απόκρυψη της παραβίασης.
- Απειλές εγκατάλειψης/απόρριψης από την οικογένειά του και διάλυσής της σε περίπτωση αποκάλυψης της κακοποίησης.

«Σου έκανε δώρα;»: κάνοντας τις κατάλληλες ερωτήσεις κατά τη λήψη της δικανικής συνέντευξης

Αν και διεθνώς κανένα εξειδικευμένο δομημένο πρωτόκολλο δικανικής συνέντευξης δεν έχει συμπεριλάβει ερωτήσεις για τη διάκριση της περιστασιακής κακοποίησης του ανήλικου θύματος από τη σταδιακή του αποπλάνηση,

οι ειδικοί προτείνουν στους συνεντευκτές να εστιάζουν σε αυτό, εκμαιεύοντας σχετικές πληροφορίες.

Ο εντοπισμός συμπεριφορών και τεχνικών παγίδευσης και εξαπάτησης μέσα από την αφήγηση του παιδιού και τη χρήση ανοικτών, κατάλληλα διατυπωμένων ερωτήσεων, μπορεί να ενισχύσει καθοριστικά την αλήθεια των ισχυρισμών του, **αποτελώντας αποδεικτικό στοιχείο** της παραβίασής του.

Όπως θα καταδειχθεί σε επόμενο κεφάλαιο, ένα από τα συνήθη σφάλματα κατά τη λήψη της κατάθεσης και τη διερεύνηση των ισχυρισμών του φερόμενου ως θύματος είναι η μεροληψία του επαγγελματία, η έλλειψη ευελιξίας και η αδυναμία υιοθέτησης πολλών και διαφορετικών υποθέσεων/σεναρίων (Ceci et al., 2016· O'Donohue & Cirlugea, 2021). Έτσι, είναι υπαρκτός ο κίνδυνος, από τη μία, της υπερεκτίμησης ορισμένων στοιχείων που επιβεβαιώνουν την προσωπική του αντίληψη και, από την άλλη, της υποτίμησης εκείνων που τη διαψεύδουν. Αυτή η τακτική συνδέεται με μια σειρά από σφάλματα, που είναι αποτέλεσμα της έλλειψης της απαιτούμενης ουδετερότητας, αντικειμενικότητας και αμεροληψίας από την πλευρά του συνεντευκτή (Kassin, Dror & Kukucka, 2013).

Εάν ο ίδιος εξαρχής δεν πιστεύει ότι το παιδί έχει πράγματι θυματοποιηθεί, τόσο λόγω έλλειψης ιατροπαθολογικών ευρημάτων όσο και λόγω του μεγάλου δισταγμού και της αμφιθυμίας του να αποκαλύψει την κακοποίηση, είναι πιθανό να καταλήξει στη διαμόρφωση μιας εσφαλμένης κρίσης. Ομοίως, μπορεί να οδηγηθεί στο συμπέρασμα ότι δεν εφαρμόστηκαν τακτικές αποπλάνησης του θύματος.

Για παράδειγμα, θα μπορούσε ένας τέτοιος επαγγελματίας να αγνοήσει τη σημασία της συστηματικής παροχής ακριβών δώρων προς το παιδί και τη χορήγηση ειδικών προνομίων, παραλείποντας να διερευνήσει την τυχόν ύπαρξη και άλλων σχετικών πρακτικών που θα μπορούσαν να στοιχειοθετήσουν τη δόλια υιοθέτηση μιας στρατιάς τεχνικών με στόχο την αποπλάνηση του θύματος.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό, αφενός μεν, να γίνονται ερωτήσεις εστιασμένες στη συμπεριφορά του φερόμενου ως δράστη προκειμένου αυτή να γίνει πιο κατανοητή, αφετέρου δε, να διερευνάται η πιθανότητα σεξουαλικής κακοποίησης του ανηλίκου, ως αποτέλεσμα της συστηματικής και κλιμακούμενης αποπλάνησής του (Bennett & O'Donohue, 2016).

Συνεπώς, οι εν λόγω ερωτήσεις θα εστιάζουν στην τυχόν αποπλάνηση του θύματος και στα στάδια που ενδεχομένως ακολούθησε ο δράστης. Είναι πολύ σημαντική τόσο η προσαρμογή τους κάθε φορά στο αναπτυξιακό στάδιο του

ανηλίκου όσο και η διατύπωσή τους με τρόπο που να αποκλείει τον κίνδυνο υποβολής και καθοδήγησής του.

Διερευνώντας την περίπτωση αποπλάνησης

α) Ερωτήσεις για την επιλογή του παιδιού:

- «Πες μου περισσότερα για τη συνάντησή σου με τον/την...»
- «Τι συνέβη όταν τον/την πρωτογνώρισες;»
- «Θυμάσαι πώς μίλησε για εσένα όταν σε είδε την πρώτη φορά;»
- «Τι σκέφτηκες όταν τον/την είδες τότε;»
- «Τι αισθάνθηκες μετά τη γνωριμία αυτή;»
- «Τι είπαν οι γονείς και οι φίλοι σου για αυτόν/ή την πρώτη φορά που γνωρίστηκαν;»

β) Ερωτήσεις για την πρόσβαση και την απομόνωσή του:

- «Πόσοι άλλοι ήταν στις συναντήσεις σας;»
- «Πού συναντιόσασταν όταν ήσασταν μόνοι σας;»
- «Πού βρίσκονταν την ίδια ώρα οι γονείς/τα αδέρφια/οι φίλοι σου;»
- «Θυμάσαι τι σου έλεγε όταν ήσασταν μόνο οι δυο σας;»
- «Πώς αισθανόσουν τότε;»
- «Σου πρόσφερε ποτέ κάποια βοήθεια/εξυπηρέτηση; Αν ναι, μίλησέ μου περισσότερο για αυτό.»
- «Σε έκανε μπάνιο ή σε βοηθούσε να γδυθείς;»

γ) Ερωτήσεις για τη δημιουργία μιας σχέσης οικειότητας και εμπιστοσύνης:

- «Μίλησέ μου για τη σχέση σου με τον/την...»
- «Σου έδωσε ποτέ χρήματα, δώρα ή κάτι άλλο που σε έκανε να χαρείς πολύ; Αν ναι, πες μου περισσότερα σχετικά.»
- «Πώς αισθάνθηκες τότε;»
- «Θυμάσαι πώς αισθανόσουν για αυτόν/ή;»
- «Σου πρόσφερε μήπως τίποτα άλλο (π.χ. χρήματα, υλικά αγαθά, ένα ταξίδι, μια εκδρομή ή κάποιο προνόμιο);»
- «Θυμάσαι τι παιχνίδια παίζατε;»
- «Θυμάσαι πώς ένιωθες τότε;»
- «Περιέγραφέ μου τι ακριβώς κάνατε μαζί, με όσες περισσότερες λεπτομέρειες μπορείς να θυμηθείς.»
- «Θα ήταν σημαντικό να μου πεις τι σου έλεγε για εσένα συγκεκριμένα.»
- «Τι πράγματα έλεγε για τον εαυτό του;»
- «Θυμάσαι πώς αισθανόσουν για αυτόν/ή τότε;»
- «Τι σχέση είχε με τους γονείς σου; Τι γνώμη είχαν εκείνοι για αυτόν/ή;»
- «Τι σου έλεγε για τους γονείς σου, τα αδέρφια, τους φίλους σου;»

- «Μίλησέ μου για το εάν υπήρχαν μεταξύ σας κάποιοι κανόνες. Υπήρχαν πράγματα που μπορούσες να κάνεις/να πεις και άλλα που δεν μπορούσες; Αν ναι, τι θα συνέβαινε σε περίπτωση που δεν τους τηρούσες;»

δ) Ερωτήσεις για την απευαισθητοποίηση στη σωματική και σεξουαλική επαφή:

- «Μίλησέ μου με κάθε λεπτομέρεια για το πώς ξεκίνησαν όλα.»
- «Μίλησέ μου για τις συζητήσεις που κάνατε. Πώς αισθανόσουν;»
- «Παίζατε παιχνίδια που κατά τη διάρκειά τους μπορούσατε να αγγίξετε ο ένας τον άλλον;»
- «Θυμάσαι πού και πώς σε άγγιξε για πρώτη φορά; Πες, μου σε παρακαλώ, όσα περισσότερα μπορείς να θυμηθείς, από την αρχή μέχρι το τέλος.»
- «Τι έγινε μετά;»
- «Πώς αισθάνθηκες τότε; Τι σκέψεις έκανες;»
- «Παρατήρησες ποτέ να χρησιμοποιεί το κινητό, τον υπολογιστή ή τη φωτογραφική του μηχανή για να σε βιντεοσκοπήσει ή να σε φωτογραφίσει;»
- «Υπήρξε κάποια φορά που είδατε μαζί κάποια ακατάλληλη ταινία ή σχετικές φωτογραφίες;»
- «Μου είπες ότι στην αρχή ήταν πολύ καλός και συμπαθητικός. Πώς ήταν μετά; Έχεις ακόμα την ίδια γνώμη;»
- «Ένιωσες ποτέ μπερδεμένος/η; Αν ναι, πες μου, σε παρακαλώ πολύ, τι εννοείς; Θυμάσαι πώς αισθανόσουν τότε;»

ε) Ερωτήσεις για τη «φροντίδα» της σχέσης και την επανάληψη της κακοποίησης:

- «Σκέφτηκες ποτέ να μιλήσεις για όλα αυτά;» (αντί της ερώτησης: «Γιατί δεν μίλησες;»)
- «Τι σε έκανε να θες να μιλήσεις; Πες μου περισσότερα, για να καταλάβω καλύτερα.»
- «Τι σε έκανε τελικά να το κρατήσεις μυστικό; Τι σε σταμάτησε; Μίλησέ μου περισσότερο για αυτό.»
- «Τι πιστεύεις ότι θα γινόταν εάν τότε μιλούσες τελικά για όλα αυτά;»
- «Πώς νιώθεις σήμερα, μετά από όσα έγιναν;»

Το περιεχόμενο των παρεχόμενων από τα παιδιά απαντήσεων και η ερμηνεία του, η οποία χρειάζεται να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή, μπορούν να οδηγήσουν σε χρήσιμα συμπεράσματα:

- «Μου είπε ότι προπονεί μόνο αθλητές που μπορούν να φτάσουν ψηλά. Ήθελα πραγματικά να μπω στην ομάδα του και να δουλέψουμε μαζί.»
- «Η μαμά μου τον συμπαθούσε πολύ και χαιρόταν ιδιαίτερα γιατί δεν έπινε όπως ο μπαμπάς μου.»
- «Ήταν πολύ καλός με εμάς. Ερχόταν συχνά στο σπίτι και έφτιαχνε ό,τι χάλαιγε.»

- «Είπε στη μαμά μου να με πηγαίνει εκείνος κάθε εβδομάδα στα αγγλικά, με το αυτοκίνητό του.»
- «Μου είπε πως είμαι πολύ όμορφη και ξεχωριστή. Με πήγε σε ένα μαγαζί και μου πήρε πολύ όμορφα πράγματα για τα μαλλιά μου. Είναι τόσο καλός!»
- «Ενώ συχνά έβαζε τιμωρία κάποιους μαθητές, εμένα με ξεχώριζε. Μια μέρα μου χάρισε ένα iPhone!»
- «Μου ζητούσε να τον περιμένω μετά τον αγώνα στα αποδυτήρια μέχρι να φύγουν όλοι. Μετά από ώρα ερχόταν και γδυνόταν μπροστά μου για να αλλάξει ρούχα. Μια φορά, μου έδειξε το πέος του και με ρώτησε εάν ήμουν παρθένα.»
- «Όταν παίζαμε ποδόσφαιρο στα διαλείμματα, με χτύπαγε ελαφρά στην πλάτη και μετά στον ποπό μου. Μετά με άγγιζε όλο και πιο συχνά παντού. Ντρεπόμουν, αλλά μου κόβονταν κάθε φορά τα πόδια και δεν μπορούσα να αντιδράσω. Πάγωνα...»
- «Τον αγαπούσα και τον μισούσα στην ίδια ανάσα που έπαιρνα κάθε φορά.»
- «Μου είπε ότι εάν μιλούσα, θα με κατέστρεφε, αφού θα σκότωνε πρώτα το σκυλάκι μου.»
- «Η μαμά μου με πίεσε να μη μιλήσω γιατί ο μπαμπάς θα πήγαινε στη φυλακή και εμείς θα πεινούσαμε.»

Να υπογραμμιστεί ότι καταφατική απάντηση σε μία ή περισσότερες από τις παραπάνω ερωτήσεις δεν σημαίνει απαραίτητα ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση πρόκειται για μια συμπεριφορά με σκοπό την αποπλάνηση του ανηλίκου (Bennett & O'Donohue, 2016). Η υπερβολή και η γενίκευση θα πρέπει να αποφεύγονται, λαμβάνοντας υπόψη ότι πολλές τακτικές παγίδευσης που χρησιμοποιεί ο θύτης είναι ιδιαίτερα ύπουλες, γιατί αποτελούν συνάμα συμπεριφορές που απαντώνται πολύ συχνά στο πλαίσιο των φυσιολογικών σχέσεων μεταξύ ενηλίκων και παιδιών (π.χ. το μπάνιο, το ντύσιμο, ένα χάδι, μια αγκαλιά, η προσφορά δώρων, μια εκδρομή κ.λπ.).

Συνεπώς, είναι απαραίτητη η συνεκτίμηση όλων των συμπεριφορών του δράστη που αποδεικνύουν τη δόλια υιοθέτηση διαφορετικών σταδίων στρατηγικής, από την επιλογή και την παγίδευση μέχρι την απευαισθητοποίηση, την κατάχρηση εξουσίας και τελικά τη σεξουαλική παραβίαση του θύματος/θηράματός του.

Προτάσεις πρόληψης και κοινωνικής – αντεγκληματικής πολιτικής

- Προγράμματα πρόληψης, εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης και παρέμβασης για όλη την κοινότητα, στην αναγνώριση συμπεριφορών αποπλάνησης. Άρση μύθων και στερεοτυπικών αντιλήψεων, τόσο για το προφίλ του θύματος (μπορεί να είναι κάθε ηλικίας/φύλου) όσο και για το προφίλ του θύτη (πρόκειται για γνωστά και οικεία κατά κανόνα στο παιδί πρόσωπα).

- Αναλυτική ενημέρωση σχετικά με τις τακτικές αποπλάνησης, τόσο της διαπροσωπικής όσο και της διαδικτυακής. Έμφαση σε προγράμματα εκπαίδευσης και ενημέρωσης που απευθύνονται σε ιδιαίτερα ευάλωτες ομάδες παιδιών (π.χ. με ειδικές ανάγκες, πρόσφυγες κ.λπ.).
- Υλοποίηση προγραμμάτων εντός ιδρυμάτων, δομών, προσφυγικών κέντρων φιλοξενίας κ.ά.
- Πρόβλεψη τυποποιημένων πρακτικών διερεύνησης καταγγελιών.
- Προγράμματα παρέμβασης και στρατηγικές πρόληψης στη σχολική ζωή προκειμένου: α) να μάθουν οι μαθητές/τριες να δημιουργούν και να διατηρούν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις, β) να ενδυναμωθούν και να ενθαρρυνθούν ώστε να αποκαλύπτουν κακοποιητικές συμπεριφορές, γ) να εκπαιδευτούν όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας στα ανθρώπινα δικαιώματα, δίνοντας έμφαση στην προστασία, στην έμπρακτη εφαρμογή τους και στη δημιουργία ενός θετικού σχολικού κλίματος και δ) να επιμορφωθούν οι εκπαιδευτικοί στην εφαρμογή επιστημονικού βιωματικού υλικού πρόληψης καθώς και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που θα τους επιτρέπουν να αναγνωρίζουν περιστατικά κακοποίησης, παρέχοντας παράλληλα τη δέουσα και ανάλογη με τον ρόλο τους υποστήριξη.
- Εφαρμογή σύγχρονων προγραμμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης για παιδιά και νέους. Επικέντρωση στις ανησυχίες και την περιέργειά τους σχετικά με τα συναισθήματα, τις σεξουαλικές τους ορμές κ.λπ.
- Αποφυγή διδακτικού ύφους και επίκλησης συντηρητικών «ηθικών» αντιλήψεων και αξιών. Ενθάρρυνση ειλικρινών συζητήσεων και επίλυσης αποριών.
- Χρήση γλώσσας προσαρμοσμένης στην ηλικία και την κουλτούρα των ανηλίκων. Έμφαση στην υγιή σεξουαλική ανάπτυξη και τους τρόπους αποφυγής της θυματοποίησής τους.
- Αξιοποίηση βιωματικών και διαδραστικών μεθόδων, όπως είναι, για παράδειγμα, τα παιχνίδια ρόλων, οι συζητήσεις σε μικρές ομάδες, η χρήση υποθετικών σεναρίων κ.ά.
- Επικέντρωση στους γονείς: λειτουργία Σχολών Γονέων με σκοπό, αφενός μεν, την ενδυνάμωση του γονεϊκού ρόλου σε θέματα επικοινωνίας και θετικής σύνδεσης με όλα τα μέλη της οικογένειας, αφετέρου δε, την έγκυρη ενημέρωση σε ζητήματα αποπλάνησης και παραβίασης ανηλίκων.
- Προγράμματα εξειδικευμένης εκπαίδευσης στους επαγγελματίες του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης για τον εντοπισμό και την αναγνώριση συμπεριφορών αποπλάνησης, καθώς και για την καλύτερη δυνατή διερεύνηση των σχετικών ισχυρισμών του θύματος κατά τη λήψη της κατάθεσής του.
- Αποφυγή χρήσης μνημάτων που βασίζονται στον φόβο, προειδοποιήσεων και συστάσεων που έχουν αποδειχθεί αναποτελεσματικές εδώ και

- δεκαετίες («μη μιλάς σε ξένους», «μην επιστρέφεις μόνος/η σπίτι», «μη δεχτείς ποτέ τίποτα από έναν άγνωστο» κ.ά.). Αποφυγή δημιουργίας ηθικού πανικού.
- Προστασία των θυμάτων από τον δημόσιο διασυρμό τους και τη μιντιακή τους εκμετάλλευση. Εφαρμογή του προβλεπόμενου νομοθετικού πλαισίου.
 - Αποφυγή τακτικών επίρριψης ευθυνών στα ανήλικα θύματα, επίκριση της συμπεριφοράς τους και της αποσιώπησης της κακοποίησής τους (“victim-blaming”).
 - Επένδυση στην πρόληψη και όχι στην αυστηροποίηση των ποινών, μια επίσης αναποτελεσματική, όπως έχει αποδειχθεί, και αναχρονιστική πολιτική.
 - Αυστηρή εφαρμογή των συμβληματικών δικονομικών αρχών της μυστικότητας της προδικασίας και της ταχείας απονομής της δικαιοσύνης σε περιπτώσεις ανήλικων θυμάτων. Παράλληλα, αυστηρή εφαρμογή όλων των αρχών της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης.
 - Θέσπιση ενός αυστηρού θεσμικού συστήματος/ενός τακτικού και διά βίου μηχανισμού ελέγχου, αξιολόγησης και πιστοποίησης όλων των παραμέτρων λειτουργίας, τόσο των ιδρυμάτων παιδικής φροντίδας όσο και κάθε άλλου πλαισίου που αφορά την ανηλικότητα:
 - αξιολόγηση όλων των υποψηφίων (εργαζόμενων και εθελοντών) σε περιβάλλοντα υποδοχής παιδιών,
 - διαρκής και συστηματικός έλεγχος, πιστοποίηση και εποπτεία, όλων όσοι παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αυτά,
 - τοποθέτηση υπεύθυνων παιδικής προστασίας που δεν θα ανήκουν στην ίδια δομή,
 - πρόβλεψη της έγκαιρης και άμεσης εφαρμογής ενός πρωτόκολλου πρακτικών αντίδρασης/κίνητοποίησης σε περίπτωση κατά την οποία υπάρχουν υποψίες ή καταγγελίες κακοποίησης ανηλίκων και πρακτικές συγκαλύψης.